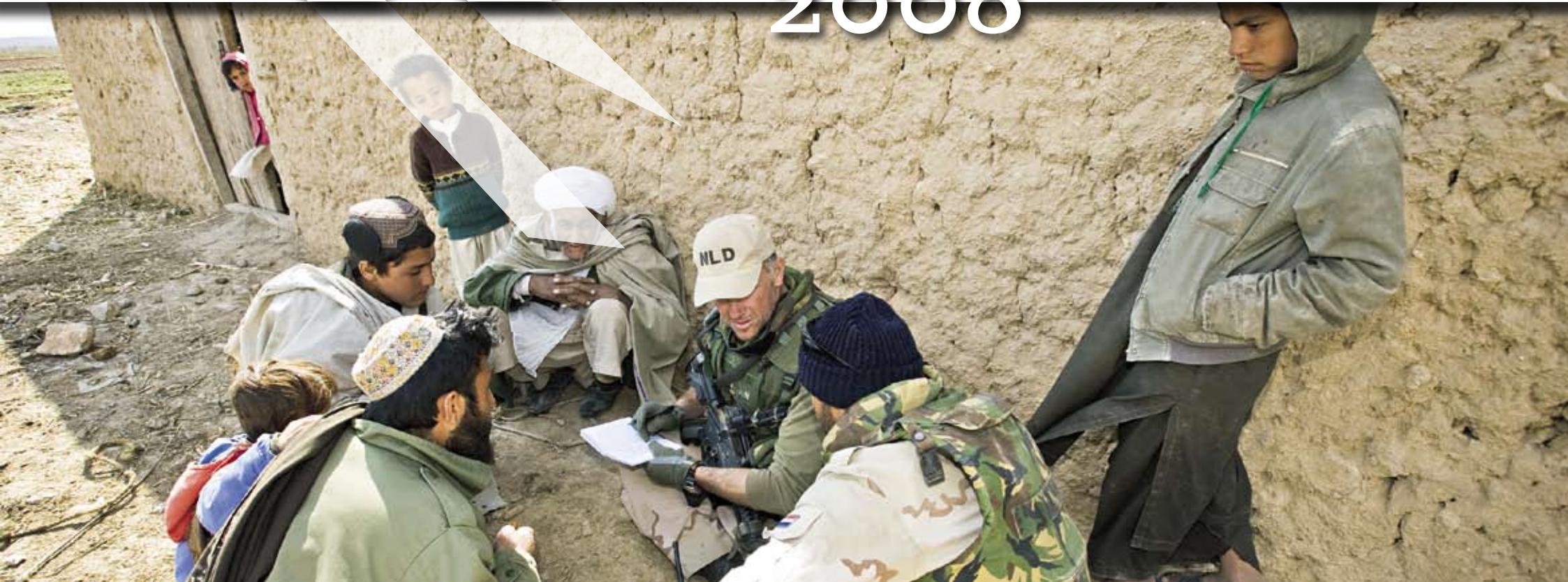

Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

JAARVERSLAG

2008

Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

JAARVERSLAG

2008

Voorwoord

Hierbij bied ik u het twaalfde jaarverslag van de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) aan. Dit jaarverslag vormt de publieke verantwoording over de handelwijze van de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst over 2008. Naast het uitvoeren van de inlichtingen- en veiligheidstaken behorend bij het militair optreden van Nederland in de wereld, zijn in dit verslag aandachtsgebieden opgenomen waar de dienst zich in 2009 op zal richten.

De ondersteuning van de Nederlandse missie in Afghanistan was voor de dienst ook in 2008 de belangrijkste prioriteit en zal dit ook in 2009 zijn. De ondersteuning van de Nederlandse bijdrage aan de militaire missie in Tsjaad, de maritieme operatie in de wateren bij Somalië in verband met het bestrijden van piraterij die in augustus onder leiding van Nederland zal plaatsvinden, zijn voor de MIVD in 2009 eveneens prioriteiten.

In 2008 was de aandacht van de MIVD tevens gericht op proliferatie van massavernietigingswapens en de ontwikkelingen rond nucleaire, chemische en biologische wapens. Daarnaast vormde het internationaal terrorisme een aandachtspunt uit het oogpunt van de contra-inlichtingen- en veiligheidstaak. De intensieve samenwerking met de AIVD werd in 2008 voort gezet en leverde een gezamenlijk team op dat zich richt op de contra-proliferatie van massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen. De werkzaamheden van de MIVD zijn tevens gericht op het in kaart brengen van de dreiging tegen defensiebelangen als gevolg van spionage, radicaal islamisme, rechts-extremisme en anti-militarisme. Nationale en internationale samenwerking is voor de dienst cruciaal om de informatiepositie te versterken. In dat verband werd de samenwerking in 2008 tussen de MIVD en coalitielopers in Afghanistan substantieel verbeterd. De ontwikkelingen op het gebied van (contra)inlichtingen en veiligheid, en de bedrijfsvoering van de dienst komen eveneens aan de orde.

Een hoogtepunt voor de dienst was het werkbezoek van Z.K.H. de Prins van Oranje in oktober van dit jaar.

De Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 verschafft de MIVD de mogelijkheid bijzondere bevoegdheden in te zetten. Daarom is het belangrijk dat de dienst transparant is in zijn publieke verslaglegging. Het jaarverslag wordt dan ook besloten met het hoofdstuk 'Sturing en Verantwoording'.

De minister van Defensie
E. van Middelkoop

Inhoudsopgave

Voorwoord	3	<i>Suriname</i>	25
Inhoudsopgave	4	Russische Federatie	25
Hoofdstuk 1 Taak, behoeftestelling en realisatie	7	Azië	25
Wettelijke taak	7	<i>China</i>	25
Inlichtingen- en Veiligheidsbehoefte Defensie en Aanwijzingsbesluit Buitenland	8	<i>Indonesië</i>	26
Jaarplan	9	Midden-Oosten	26
Aandachtsgebieden	9	<i>Iran</i>	26
Samenvatting activiteiten MIVD 2008	10	Afrika	26
Capaciteitenplanning MIVD 2009	11	<i>Kenia</i>	26
		<i>Zimbabwe</i>	27
Hoofdstuk 2 Inlichtingentaak: militair optreden	13	Hoofdstuk 4 Inlichtingentaak: proliferatie	29
Afghanistan	13	Trends in het (dreiging)beeld proliferatie	30
Balkan	15	Nucleair: Iran	30
Kosovo	15	Nucleair: Noord-Korea	30
<i>Bosnië-Herzegovina</i>	16	Overbrengingsmiddelen	30
<i>Macedonië</i>	17	Chemische en biologische wapens	31
Midden-Oosten	17	Verwerving van relevante kennis en apparatuur	31
<i>EU BAM Rafah</i>	17	Militaire techniek	31
UNTSO	17	Hoofdstuk 5 Contra-inlichtingen- en veiligheidstaak: internationaal terrorisme	35
<i>Irak NTM-I</i>	19	Ontwikkelingen mondiale jihad	36
<i>Arabisch schiereiland</i>	19	<i>Afghanistan</i>	36
Afrika	19	<i>Pakistan</i>	36
<i>Tsjaad</i>	19	<i>India</i>	36
<i>Somalië</i>	20	<i>Irak</i>	36
<i>UNMIS</i>	20	<i>Somalië</i>	36
<i>EUSEC</i>	21	<i>Jemen</i>	36
<i>BINUB</i>	21	<i>Syrië</i>	37
Hoofdstuk 3 Inlichtingentaak: aandachtsgebieden	23	<i>Zuid-Oost-Azië</i>	37
Caraïbisch Gebied en Latijns-Amerika	23	<i>Noord-Afrika</i>	38
<i>Nederlandse Antillen & Aruba</i>	23	Terrorisme en georganiseerde criminaliteit: cyberterreur en cybermisdaad	38
<i>Venezuela</i>	24	De Informatiejihad	38
<i>Colombia</i>	25		

Hoofdstuk 6 Contra-inlichtingen en veiligheidstaak: veiligheidsbevordering	41	Hoofdstuk 9 Bedrijfsvoering	57
Contraspionage	41	Reorganisatie	57
Radicaal islamisme en de krijgsmacht	41	ICT-beheer	57
Rechtsextremisme	42	Integrale veiligheid	58
Antimilitarisme	43	Documentaire informatievoorziening	58
Meldingen en incidenten	44	Digitalisering	58
Industrieveiligheid	44	Archieven	58
Personele veiligheid	44	Uitzendingen	58
ICT-onderzoek	45	Bezetting	58
Elektronische Veiligheidsonderzoeken	45	Peoplesoft	58
Hoofdstuk 7 Ontwikkelingen op (contra)inlichtingen- en veiligheidgebied	47	Medezeggenschap	58
Nationale veiligheid	47	Controle	59
Inlichtingen- en veiligheidsketen Defensie	47	Hoofdstuk 10 Sturing en verantwoording	61
Defensie Inlichtingen- en Veiligheids Raad (DIVR)	48	Verantwoordelijkheid	61
Informatievoorziening	49	Raad voor de Nationale Veiligheid	61
<i>Open Source Intelligence (OSINT)</i>	49	Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland	62
<i>Imagery Intelligence (IMINT)</i>	49	Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten	62
<i>Geospatial Intelligence (GEOINT)</i>	49	Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten	62
<i>Classified Intelligence (CLASSINT)</i>	49	Jaarverslag	63
Hoofdstuk 8 Samenwerking	51	Afkortingen	64
Nationale samenwerking	51		
Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD)	51		
Nationale Sigint Organisatie (NSO)	51		
Nationale Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb)	51		
Coördinerend Overleg Terrorismebestrijding	52		
Gezamenlijk Comité Terrorismebestrijding (GCT)	52		
Contraterrorisme Infobox	52		
Internationale samenwerking	53		
Bilateraal	53		
Multinationaal	54		
NAVO	54		
Europese Unie	55		

I

Taak, behoeftestelling en realisatie

Dit hoofdstuk beschrijft de taken van de MIVD en geeft aan op welke wijze de planning van werkzaamheden plaatsvindt. Voorts wordt inzicht gegeven in de aandachtsgebieden van de MIVD in 2008, de realisatie van de behoeftestellingen en wordt vooruitgekeken naar 2009.

Wettelijke taak

In de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 en de Wet veiligheidsonderzoeken zijn de taken van de MIVD vastgelegd. Een belangrijke, internationaal georiënteerde taak is het verrichten van onderzoek naar factoren die van invloed

zijn op de handhaving en bevordering van de internationale rechtsorde voor zover de krijgsmacht daarbij is of kan worden betrokken. De MIVD onderzoekt de intenties en de capaciteiten van krijgsmachten van landen die een bedreiging kunnen vormen voor de veiligheid van Nederland en het NAVO-grondgebied. Verder stelt de MIVD dreigingappreciaties op over mogelijke toekomstige inzetgebieden van de Nederlandse krijgsmacht en van civiele missies en beoordeelt de dienst de veiligheidssituatie in de inzetgebieden waar de Nederlandse krijgsmacht present is.

Tevens verricht de MIVD onderzoek om de veiligheid en de paraatheid van de krijgsmacht te waarborgen. Deze veiligheidstaak wordt onder andere uitgevoerd door het instellen van veiligheidsonderzoeken naar personen die solliciteren bij Defensie, kandidaten voor een vertrouwensfunctie bij Defensie, routineonderzoeken bij het zittend personeel en bij bedrijven die gerubriceerde werkzaamheden voor Defensie uitvoeren.

De contra-inlichtingentaak van de MIVD betreft onderzoek naar mogelijke dreigingen tegen Defensie door bijvoorbeeld terrorisme, extremisme, spionage of subversie. Een andere taak van de MIVD is het bevorderen van betere beveiliging en van meer bewustzijn op dat terrein. Dit gebeurt door het geven van adviezen op het gebied van personele, materiële en gegevensveiligheid.

De MIVD voert, samen met de AIVD, de inlichtingentaak betreffende andere landen uit. De minister-president geeft de diensten door middel van het Aanwijzingsbesluit Buitenland opdracht tot het uitvoeren van deze taak. Onderwerpen van onderzoek worden aangewezen om informatie te verzamelen die via andere kanalen niet of moeilijk te verkrijgen is. Deze informatie helpt de Nederlandse regering bij het bepalen van standpunten over het buitenlandse beleid en bij het voeren van internationale onderhandelingen. Het Aanwijzingsbesluit over deze taak is gepubliceerd in de Staatscourant en heeft in beginsel een geldigheidsduur van vier jaar. Jaarlijks wordt de geheime bijlage

bij het Aanwijzingsbesluit geëvalueerd en zo nodig geactualiseerd. In 2008 is de geheime bijlage licht aangepast.

In het kader van het stelsel Bewaken en Beveiligen draagt de MIVD in interdepartementaal verband bij aan het opstellen van dreiginganalyses voor de beveiliging van personen.

Ten slotte ondersteunt de MIVD de bewindslieden en de militaire en ambtelijke leiding van Defensie met inlichtingen- en veiligheidsproducten bij het besluitvormingsproces in aanloop naar crisisbeheersingsoperaties. Als tot deelname aan een dergelijke missie wordt besloten, dan biedt de MIVD dezelfde ondersteuning bij de voorbereiding op en de uitvoering van de missie.

Inlichtingen- en Veiligheidsbehoefte Defensie en Aanwijzingsbesluit Buitenland

Richtinggevend voor de planning van de MIVD zijn de jaarlijks door de minister van Defensie vast te stellen Inlichtingen- en Veiligheidsbehoefte Defensie (IVD) en de Aanwijzing onderwerpen Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten van de minister-president (Aanwijzingsbesluit Buitenland) met betrekking tot de MIVD en de AIVD. Jaarlijks worden de behoeftestellingen geëvalueerd en waar nodig aangepast.

Jaarplan

Het Jaarplan MIVD geeft een overzicht van de aandachtsgebieden en van de keuzes die met betrekking tot de inzet van personele en materiële capaciteit zijn gemaakt. Het Jaarplan omvat naast de IVD ook de inlichtingentaak betreffende andere landen, zoals vastgelegd in het Aanwijzingsbesluit Buitenland. De AIVD en de MIVD stemmen hun jaarplannen af. De minister van Defensie stelt het Jaarplan MIVD vast, nadat dit is besproken in de Raad voor de Nationale Veiligheid, een onderraad van de ministerraad.

Aandachtsgebieden

De aandachtsgebieden omvatten landen, regio's en specifieke thema's en onderwerpen. De intensiteit en diepgang waar mee de MIVD de ontwikkelingen in de diverse aandachtsgebieden volgt, zijn te onderscheiden in drie categorieën, waarbij

categorie I de hoogste prioriteit heeft. De categorieën zijn:

- *Categorie I:* gebieden waar de krijgsmacht permanent voor crisisbeheersingsoperaties aanwezig is (dit zijn ook de aandachtsgebieden die direct van invloed zijn op de taakstelling van eenheden);
- *Categorie II:* gebieden waar de krijgsmacht voor crisisbeheersingsoperaties kan worden ingezet, gebieden die gezien hun ligging van invloed (kunnen) zijn op crisisbeheersingsoperaties en landen en/of thema's die een specifiek belang hebben voor het Nederlandse veiligheidsbeleid;
- *Categorie III:* gebieden die relevant zijn voor het Nederlandse veiligheids- en defensiebeleid en waarvoor het tijdig signaleren van ontwikkelingen van belang is (de zogenoemde *indicator and warning-functie*).

Voor de aandachtsgebieden onder categorie I en II levert de MIVD op verzoek een veelheid aan producten die met afnemers zijn afgesproken, maar ook ongevraagd indien situaties daartoe aanleiding geven. Voor aandachtsgebieden die vallen onder categorie III worden wel inlichtingen verzameld, maar in principe geen producten van tevoren gepland, tenzij ontwikkelingen met betrek-

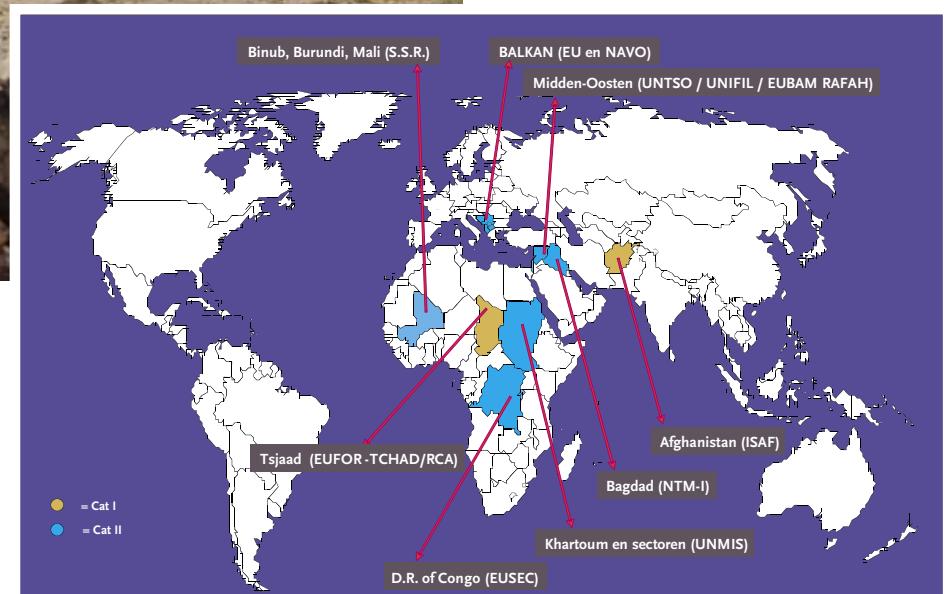
king tot een bepaald gebied dit (op ad-hoc basis) rechtvaardigen.

Samenvatting activiteiten MIVD 2008

De MIVD heeft zich in 2008, evenals in 2007, vooral gericht op het ondersteunen van de krijgsmacht bij het uitvoeren van de ISAF-operatie in Afghanistan. Daartoe werden dreiging-, inlichtingen- en veilig-

heidsanalyses opgesteld ten behoeve van de defensieleiding en de commandant Task Force Uruzgan (TFU). De dreiging- en inlichtingenanalyses geven de commandant TFU inzicht in de strategische en tactische posities en intenties van de tegenstander op basis waarvan de commandant maatregelen kan treffen. Veiligheidsanalyses geven een prognose van de veiligheidssituatie in het inzetgebied. Mede op basis van de analyses wordt de commandant in staat gesteld (veiligheids)maatregelen te treffen. Daarnaast werd nadrukkelijk aandacht besteed aan de zogeheten *Improvised Explosive Devices* (IEDs), beter bekend als bermbommen.

De MIVD ondersteunde de bijdrage van de Nederlandse krijgsmacht aan de EU-missie EUFOR/Tchad/RCA in Tsjaad met inlichtingen- en veiligheidsappreciaties. Ter plaatse richtte de MIVD een zogeheten *National Intelligence Cell* in, die door mede-

werkers van de MIVD werd bemand. De cel ondersteunde de Nederlandse commandant ter plaatse met inlichtingen- en veiligheidsappreciaties over de situatie in het gebied.

Over de situatie op de Balkan, met name Bosnië-Herzegovina en de toestand rond Kosovo, het Midden-Oosten en delen van Afrika werden analyses opgesteld die een prognose gaven over het inlichtingen- en veiligheidsbeeld op zowel de kortere als de langere termijn. Afnemers van de analyses waren onder meer de defensieleiding en de ministeries van Algemene Zaken en Buitenlandse Zaken. De nucleaire aspiraties van Iran en Noord-Korea werden ook in 2008 geanalyseerd. Daarover werd gerapporteerd aan diverse opdrachtgevers van de MIVD. Naar de proliferatie van massavernietigingswapens, maar ook naar die van bijvoorbeeld conventionele wapensystemen, werd onderzoek verricht door de gezamenlijke (AIVD-MIVD) Unit Contraproliferatie (Unit CP). De bevindingen over de proliferatie van wapensystemen zijn van belang voor de krijgsmacht. Immers, tijdens operaties kan de krijgsmacht te maken krijgen met dergelijke systemen.

Daarnaast heeft de MIVD zich ook in 2008 gericht op de ontwikkelingen rondom terrorisme, contraspionage, radicaal islamisme, rechts-extremisme en anti-militarisme. Ten slotte heeft de dienst ook in 2008 de veiligheidsbevorderende taak uitgevoerd.

Capaciteitenplanning MIVD 2009

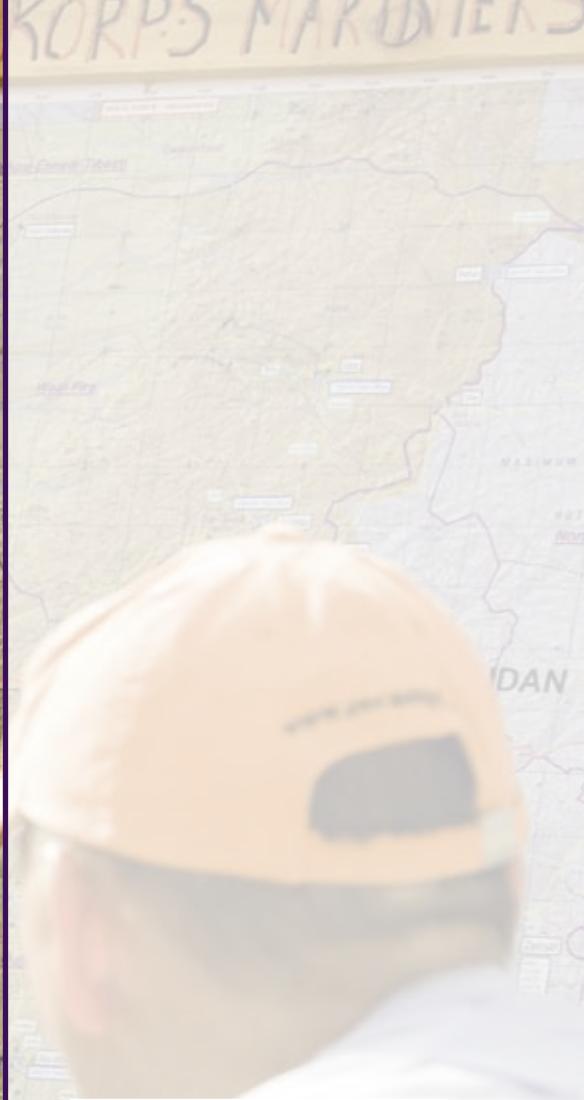
Het ondersteunen van de krijgsmacht bij het uitvoeren van de Nederlandse bijdrage aan de crisisbeheersingsoperatie in Uruzgan zal ook in 2009 het zwaartepunt van de inlich-

tingen- en veiligheidsinspanning van de MIVD zijn.

De situatie op de Balkan, vooral de ontwikkelingen met betrekking tot Kosovo, zal in 2009 eveneens nauwlettend worden gevolgd. De MIVD ondersteunt ook in 2009 de Nederlandse bijdrage aan de missie in Tsjaad. Aan het Grote Merengebied, de Hoorn van Afrika en het Midden-Oosten wordt eveneens nadrukkelijk aandacht besteed. Aan de thema's terrorismebestrijding, proliferatie van massavernietigingswapens, contra-inlichtingen en extremisme binnen de krijgsmacht zal de MIVD ook in 2009 aandacht besteden.

II

Inlichtingentaak: militair optreden

Dit hoofdstuk gaat in op de gebieden in de wereld waarnaar in 2008 in het kader van crisisbeheersingsoperaties eenheden of personen van Defensie zijn uitgezonden en waarover door de MIVD werd gerapporteerd.

Afghanistan

De inlichtingenondersteuning van de operatie in de Afghaanse provincie Uruzgan had in 2008 de hoogste prioriteit voor de MIVD. De opdrachtgevers bij Defensie, maar ook de ministeries van Algemene Zaken en Buitenlandse Zaken, bondgenoten en nationale en internationale organisaties werden van inlichtingenproducten voorzien. De MIVD stelde ook in 2008 dreigingsanalyses en veiligheidsappreciaties op over de situatie in het zuiden van Afghanistan. De veiligheid van de Nederlandse eenheden, de *Task Force Uruzgan* (TFU) en het slagen van de missie stonden centraal.

De operaties in Afghanistan, in het bijzonder de operatie in Uruzgan en de ondersteuning van het huidige – sinds november 2008 – Nederlandse commando over *Regional Command South* (RC South), legden een

fors beslag op de personele en materiële capaciteit van de MIVD. Ter illustratie: jaarlijks wordt een substantieel deel van het militaire MIVD-personnel uitgezonden. Ook burgerambtenaren kunnen, op vrijwillige basis, worden uitgezonden, mede om de uitzenddruk op militaire collega's te beperken. In 2008 is een aantal burgerambtenaren op vrijwillige basis uitgezonden geweest.

Nadat het aantal veiligheidsincidenten in Uruzgan in 2007 sterk was toegenomen, is dit aantal het afgelopen jaar licht gedaald. De Taliban bleken in 2008 niet in staat tot het voeren van grootschalige gevechtsoperaties in Uruzgan; dit in tegenstelling tot het optreden van de Taliban in het zuiden en oosten van Afghanistan. Wel zijn de Taliban in staat geweest een zeker (militair) evenwicht tussen hen en de *International Security and Assistance Force* (ISAF) in stand te houden. Dit ondanks de internationale militaire presentie en de door ISAF uitgevoerde operaties tegen de Taliban. Dit evenwicht werd mede bereikt, doordat de Taliban onder delen van de bevolking in het zuiden van Afghanistan kon rekenen op

voldoende steun of acceptatie, dan wel deze kon afdwingen. Ook de grensoverschrijdende bewegingsvrijheid van de Taliban van en naar Pakistan heeft daaraan in belangrijke mate bijgedragen. De ontwikkelingen in Pakistan op politiek en veiligheidsgebied maakten de situatie nog complexer.

De wijze van optreden van de Taliban verschilde het afgelopen jaar niet wezenlijk van vorige jaren. Grootchalige confrontaties met ISAF- en coalitietroepen werden in 2008 zoveel mogelijk vermeden. De Taliban richtten zich in toenemende mate op asymmetrisch optreden dat zich onder andere kenmerkt door efficiëntie en effec-

tiviteit. Voorbeelden van asymmetrisch optreden zijn onder andere het gebruik van IEDs en zelfmoordaanslagen; het aantal zelfmoordaanslagen nam in 2008 toe ten opzichte van 2007. De MIVD verwacht dat de bevolkingscentra in Uruzgan, waaronder de plaatsen Deh Rawood, Chora, Mirabad en Tarin Kowt, ook in 2009 doelwitten van de Taliban zullen blijven. Dit betekent overigens niet dat de MIVD grootschalige aanvallen op deze bevolkingscentra verwacht. De Taliban hebben in het verleden door infiltratie onder de lokale bevolking greep op bepaalde gebieden kunnen verkrijgen. Het voor zich trachten te winnen van de lokale bevolking enerzijds en intimidatie anderzijds zal naar

verwachting een belangrijke strategie zijn voor het optreden van de Taliban in 2009.

In 2008 verliep het opbouwen van duurzame, geloofwaardige en betrouwbare nationale instituties in zuidelijk Afghanistan, net als in 2007, moeizaam. Hoewel de Afghaanse regering initiatieven heeft ontplooid om met name het lokale bestuur te versterken, zijn structurele verbeteringen op dit gebied een kwestie van lange adem. Corruptie vormt in Afghanistan een serieuze bedreiging voor de legitimiteit van het bestuur. Hoewel de versterking van de

Afghaanse (veiligheids)structuren langzaam maar zeker gestalte krijgt, voerde ISAF ook in 2008 taken op veiligheidsgebied uit; taken die eigenlijk door de Afghaanse autoriteiten uitgevoerd zouden moeten worden.

De MIVD voorziet dat 2009, net als 2008, in het teken zal staan van voortdurend verzet van de Taliban tegen de coalitietroepen. Interne fricties binnen het leiderschap van de Taliban en ontwikkelingen in Pakistan zullen het veiligheidsbeeld verder complicerend. Daarnaast zullen politieke en veiligheidsontwikkelingen, ook binnen het

gewapende verzet, in het teken staan van de presidentsverkiezingen in 2009.

Tribale tegenstellingen, corruptie, de gebrekige ontwikkeling van nationale (veiligheids) instituties en de drugsproblematiek zullen in 2009, evenals in voorgaande jaren, ten koste gaan van het tempo van de (weder) opbouw van Afghanistan. Daarom zijn de opbouw van een goed functionerend nationaal bestuur, een positieve ontwikkeling van de (veiligheids)instituties en drugsbestrijding essentiële aspecten die aandacht behoeven, omdat anders de veiligheidssituatie en de

mogelijkheden voor een duurzame stabilisatie negatief worden beïnvloed.

In 2008 besteedde de MIVD nadrukkelijk aandacht aan de zogenoeten *Improvised Explosive Devices* (IEDs), in de volksmond meestal bermbommen genoemd. Bermbommen zijn verraderlijke, maar effectieve wapens die tegen lage kosten en met eenvoudige middelen kunnen worden gemaakt. Defensie heeft een *Joint Task Force Counter-IED* ingesteld. *Counter IED* is een integraal proces waarbinnen het defensief en offensief optreden tegen IEDs op elkaar afgestemd worden.

In dit verband heeft de MIVD een eigen *Task Force Counter IED* opgericht voor de analyse van en rapportage over regionale IED-netwerken in Afghanistan. De MIVD verrichtte onder meer onderzoek naar de plaatsen waar bermbommen in het terrein waren geplaatst, maar ook de techniek van deze explosieven werd onderzocht. De onderzoeksresultaten werden direct beschikbaar gesteld aan de commandant TFU. Tevens werd de commandant TFU ter plaatse ondersteund door medewerkers van de MIVD die hem adviseerden over (contra)inlichtingen en veiligheidsaangelegenheden. In 2009

brengt de MIVD een wekelijkse bijdrage over *Counter IED* uit.

Balkan

De Nederlandse krijgsmacht was eind 2008 met ongeveer honderd militairen vertegenwoordigd op de Balkan. In Bosnië-Herzegovina en Kosovo, de gebieden in de regio waar de internationale gemeenschap in 2008 met troepen present was, zijn de onderliggende problemen niet of slechts gedeeltelijk opgelost. Bosnië-Herzegovina bevindt zich sinds 2006 in een politieke impasse. Tegelijkertijd is de nationalistische retoriek sterk toegenomen en bestaat er tussen de partijen diepe onenigheid over de statuinrichting van het land. In Kosovo staan Albanezen en Serviërs nog altijd tegenover elkaar. Ook wordt de Kosovaarse onafhankelijkheid door Belgrado betwist. Binnen de internationale gemeenschap zijn de meningen over de Kosovaarse onafhankelijkheid verdeeld. Inmiddels hebben 54 landen Kosovo erkend, waaronder 22 van de 27 EU-lidstaten.

In 2008 was op de Balkan sprake van nationalistisch extremisme en van tendensen van religieus extremisme. De MIVD besteedde daaraan aandacht om de mogelijk destabiliserende gevolgen van deze fenomenen in kaart te brengen, omdat deze negatieve gevolgen zouden kunnen hebben voor Nederland en voor de inspanningen van de Nederlandse krijgsmacht. Mogelijke verwevenheid tussen nationalistische (politieke) leiders, georganiseerde misdaad en het nationalistische en religieuze extremisme blijft in 2009 een belangrijk aandachtspunt.

Kosovo

Etnisch-Albanese politici zien de internationale (met name civiele) presentie als

een, op termijn, ongewenste beperking van de soevereiniteit van Kosovo. Hoewel de situatie in Kosovo, na het uitroepen van de onafhankelijkheid in februari 2008, relatief rustig is gebleven, kan de internationale presentie in de nabije toekomst tot fricties leiden. De MIVD volgt de instabiele veiligheidssituatie in Kosovo vanwege de aanwezigheid van Nederlandse militairen in onder meer de EULEX- en *Kosovo Force*-missies. De MIVD heeft een *National Intelligence Cell* uitgebracht in Pristina dat is toegevoegd aan het HQ KFOR.

De situatie in Kosovo en de twee nog voortvluchtige verdachten van oorlogsmisdaden in voormalig Joegoslavië vormden in 2008 een belemmering voor de normalisering van de betrekkingen met Servië. De Bosniisch-

Servische oud-president Radovan Karadzic werd in juli 2008 in Belgrado opgepakt en overgedragen aan het Joegoslavië-Tribunaal. Servië heeft de in februari 2008 uitgeroepen onafhankelijkheid van de republiek Kosovo niet erkend. Het land blijft zich langs diplomatische en juridische weg, maar ook door praktische tegenwerking in Kosovo zelf, verzetten tegen de onafhankelijkheid van Kosovo. De invloed die Servië, als belangrijke regionale speler, heeft op ontwikkelingen op de Balkan, noodzaakt het volgen van de (politieke) ontwikkelingen in dit land.

Bosnië-Herzegovina

Het uitgangspunt van de internationale gemeenschap is om de omvang van de militaire presentie op de Balkan, in het bijzonder in Bosnië-Herzegovina, terug te brengen.

Tegen de achtergrond van een nog steeds instabiele Balkan is het van belang verstoringen van het vredesproces vroegtijdig te kunnen signaleren. Toereikende inzet van inlichtingendiensten is dan ook onontbeerlijk. De dreigingen waarmee internationaal (militair) personeel in Bosnië-Herzegovina en Kosovo ook in 2008 te maken kreeg, lijken in hoofdzaak indirect en lokaal van aard. In Kosovo waren vertegenwoordigers van de internationale gemeenschap incidenteel doelwit van acties. Voor de nabije toekomst is het de vraag in hoeverre de internationale gemeenschap door de verschillende partijen wordt beschouwd als een bedreiging voor hun belangen. Mocht één van de partijen de internationale gemeenschap inderdaad als een obstakel voor de eigen ambities zien, dan vergroot dat de kans dat vertegenwoordigers van de internationale gemeenschap direct bij geweldsincidenten betrokken zullen raken. De internationale gemeenschap zal in dat geval alleen adequaat kunnen ingrijpen als de inlichtingendiensten tijdig informatie verstrekken en zorgen voor voldoende waarschuwingsstijd.

In Bosnië-Herzegovina zorgden inter- etnische tegenstellingen ook in 2008 voor het uitblijven van een effectief staatsgezag, met name op centraal, maar ook op lokaal niveau. Deze impasse zorgt voor vertraging van de sluiting van het bureau van de Hoge Vertegenwoordiger (OHR) van de internationale gemeenschap. Die sluiting kan plaatsvinden als voldaan is aan een vijftal doelstellingen en twee voorwaarden, die de *Peace Implementation Council* in februari 2008 identificeerde. Pas daarna zal er een overgang kunnen plaatsvinden naar een Speciale Vertegenwoordiging van de EU waarbij de verantwoordelijkheid voor het

hervormingsproces primair bij de Bosnische politici zal komen te liggen. In 2008 kwam het ook enkele keren tot een politieke confrontatie tussen de internationale gemeenschap, in de persoon van de Hoge Vertegenwoordiger, en Bosnische politici. Dit kwam het gezag en het aanzien van de internationale gemeenschap niet ten goede. De ondertekening van de Stabilisatie en Associatie Overeenkomst met de EU vond in juni 2008 plaats. Hierna duurde de impasse in het politieke hervormingsproces, cruciaal om in de toekomst te kunnen beginnen aan de toetredingsprocedure voor de EU, echter voort. De dominante, mono-etnische politieke partijen stelden zich in 2008 steeds zelfverzekerder op jegens de internationale presentie en hun bereidheid internationale richtlijnen na te leven, nam af. De sterk

nationalistische retoriek tijdens de lokale verkiezingen van oktober, gewonnen door de drie grote nationalistische partijen, versterkte deze tendensen. Desalniettemin slaagden de leiders van deze drie partijen erin in november een principeakkoord te sluiten over de oplossing van de belangrijkste geschilpunten. Het zal echter van de uitwerking van deze overeenkomst afhangen of er in 2009 daadwerkelijk sprake zal zijn van politieke vooruitgang.

Macedonië

De verhoudingen tussen etnische Albanezen en Macedoniërs in Macedonië zijn in 2008 enigszins verbeterd sinds de grootste etnisch-Albanese partij aan de regering deelneemt. Toch kenmerkt deze coalitie zich door interne spanningen en etnische tegenstellingen. Het

stabilisatieproces, op gang gekomen na het vredesverdrag van Ohrid, is nog niet volledig afgerond. Tevens is de toetreding tot de Euro-Atlantische structuren vertraagd door de nationalistische retoriek rondom de naamskwestie. De aandacht van de internationale gemeenschap voor Macedonië was in 2008 groot, vooral vanwege de situatie in naburig Kosovo en vanwege de verkiezingen in juni 2008, die gepaard gingen met gewelddadige incidenten. Internationale betrokkenheid blijft een essentiële voorwaarde voor een meer stabiele ontwikkeling richting de Euro-Atlantische integratie van Macedonië.

Midden-Oosten

EU BAM Rafah

De Europese missie in de Gazastrook voert waarnemingsactiviteiten uit inzake de grenscontrole. Defensie levert militaire waarnemers aan de missie. De MIVD voorzag de militaire staf van de Europese waarnemingsmissie van inlichtingen over de veiligheidssituatie in het gebied. In 2008 richtte de MIVD de analyse-inspanningen in het bijzonder op de door Hamas gedomineerde Gazastrook, wegens onder meer de dreiging van geweld door radicalen in het gebied.

UNTSO

Nederland participeert in de *United Nations Truce Supervision Organization* (UNTSO), de missie van de Verenigde Naties die de bestandslijnen tussen Israël, Syrië en Libanon observeert. De Nederlandse inbreng bestaat uit elf waarnemers, plus de periodieke plaatsing van een stafofficier. De MIVD besteedde in dit verband aandacht aan het Israëlisch-Palestijnse conflict, de toestand in Libanon en de politiek-militaire houding van Syrië in de regio.

Inzake het Israëlisch-Palestijnse conflict onderzocht de MIVD in 2008 – en dat wordt in 2009 voortgezet – de radicale groepen ter plaatse die met geweld pogingen de toenadering tussen de Palestijnse Autoriteit en Israël te verstoren. De rivaliteit tussen de radicale Hamas en de gematigde regeringspartij Fatah, en de reactie van Israël daarop, blijven de aandacht vragen.

In Libanon ontstond na de zomeroorlog in 2006 op politiek niveau een positie tussen Israël en de Libanese Hezbollah, die het land anderhalf jaar in zijn greep hield. De spanningen tussen de verschillende bevolkingsgroepen en de hieraan gelieerde

politieke leiders liepen zo hoog op dat verschillende (partij)organisaties zich begonnen te bewapenen. In mei 2008 escaleerde het conflict tot gewapende confrontaties tussen de coalitie rond Hezbollah en haar tegenstanders, die door eerstgenoemde partij werden gewonnen.

De impasse werd doorbroken door het Akkoord van Doha. Dit akkoord kwam tot stand na intensief overleg tussen de Libanese partijen, en met hulp van Frankrijk en Syrië. Er werd een eenheidskabinet gevormd dat tot de parlementsverkiezingen in juni 2009 zal regeren. De Syrische houding in deze kwestie heeft, tezamen met de indirecte onderhandelingen met Israël over de teruggegeve van de Golanoogvlakte, geleid tot een verbetering van de regionale en internationale positie van Syrië.

Als uitvloeisel van eerdere deelname aan de maritieme tak van de *United Nations Interim Force in Lebanon* (UNIFIL) heeft Nederland in 2008 geassisteerd bij de training en de wederopbouw van de Libanese strijdkrachten. In dat verband werd een honderdtal overtuigende vrachtwagens aan de Libanese landstrijdkrachten geleverd. De levering omvatte ook een technische opleiding, waarvoor Nederlandse instructeurs naar Libanon reisden. Deze missie is in de loop van 2008 beëindigd.

De MIVD-rapportages over Libanon hadden betrekking op de politieke en de veiligheidsituatie in het land. Ook over de opstelling van landen in de regio, in het bijzonder de Syrische opstelling jegens Libanon, werd gerapporteerd. De situatie in Libanon is voor Nederland mede van belang, omdat het tribunaal van de Verenigde Naties dat is

belast met het onderzoek naar de moord in 2005 op ex-premier Hariri, in Leidschendam wordt gehuisvest.

Irak NTM-I

Ook in 2008 nam Nederland deel aan de *NATO Training Mission in Iraq* (NTM-I). De NTM-I ondersteunt de opbouw van Iraakse veiligheidseenheden. Nederland droeg met zeven militairen bij aan deze missie; reden voor de MIVD om de veiligheidssituatie ter plaatse te volgen.

De in 2007 ingezette daling van het aantal geweldsincidenten in Irak zette zich in 2008 voort. Niettemin eisten ook afgelopen jaar aanslagen en geweldplegingen slachtoffers, waardoor de wederopbouw van een veilig en zelfstandig Irak verstoord blijft worden. Doordat de bevolkingssamenstelling in (voorheen) omstreden gebieden steeds homogener is geworden, is het sektarisch geweld in Bagdad en omstreken verder afgangen. De *surge*, de opkomst van de *awakening councils* (de samenwerkingsverbanden tussen gematigde soennitische leiders en de Amerikanen gericht tegen al-Qa'ida), de wapenstilstand met de shi'itische leider al-Sadr en een verbeterde operationaliteit van het Iraakse leger en de politie droegen eveneens bij aan de afname van het geweld. Daarentegen duurt het sektarisch geweld voort in de omgeving van Kirkuk en Mosul in Noord-Irak. Ondanks de afname van het geweld in Irak blijft de veiligheidssituatie fragiel.

De MIVD ondersteunde de Nederlandse deelname aan NTM-I door middel van inlichtingen- en veiligheidsrapportages over politiek-militaire aspecten, maar ook door briefings en dreigingsanalyses. Ondanks het verminderde geweld blijft de missie risicovol.

Daarom besteedde de MIVD het afgelopen jaar veel aandacht aan het veiligheidsbewustzijn van de Nederlandse NTM-I-militairen. Ook in 2009 zijn ontwikkelingen op dit terrein van belang voor het beschermen van de eigen eenheden (*force protection*) binnen de NTM-I.

De missies in Irak, Libanon, Syrië en Gaza worden in 2009 naar verwachting voortgezet. De MIVD volgt daarom ook het komende jaar deze aandachtsgebieden.

Arabisch schiereiland

De Nederlandse marine heeft in 2008 verschillende malen deelgenomen aan missies

rondom het Arabisch schiereiland. De landen van het Arabisch schiereiland nemen door hun aanzienlijke oliereserves en/of ligging aan de Perzische Golf, de Rode Zee of de Indische Oceaan een strategische positie in. De missies waren bedoeld om de vrije scheepvaart te waarborgen. De MIVD heeft in het kader van de missies van het *World Food Programme* (WFP), waaraan de Hr. Ms. Evertsen (mei-juni 2008) en de Hr. Ms. De Ruyter (oktober-december 2008) deelnamen, ondersteuning geleverd door middel van diverse inlichtingenproducten en -rapportages. Voorts zijn inlichtingenbijdragen geleverd met betrekking tot de voorbereiding van nieuwe missies (EUNAVFOR-ATALANTA en

FRONTEX), waaraan Nederland deelneemt of deelname overweegt.

Afrika

Tsjaad

De MIVD heeft ook in 2008 aandacht besteed aan de politieke en veiligheidsontwikkelingen in Tsjaad. Reden is de Nederlandse deelname, van maart 2008 tot maart 2009, aan de EU-missie EUFOR/Tchad/RCA, met een verkenningspeloton mariniers. Taak van deze missie is om een veilige werkomgeving te creëren voor de Verenigde Naties en humanitaire organisaties die actief zijn in de regio, en om de vluchtelingskampen in Oost-Tsjaad

te beschermen. Tsjaad kampt sinds jaren met een gewapende opstand. De rebellenbewegingen in het oosten van Tsjaad voerden, gesteund door buurland Sudan, in februari 2008 een offensief tegen de hoofdstad N'Djamena uit. In juni 2008 vielen rebellenfacties steden in het oosten van Tsjaad binnen. In Goz Beida stond het Nederlandse peloton oog in oog met de plunderende rebellen, maar een escalatie kon worden voorkomen. Sinds deze operatie hebben de rebellen getracht zich te hergroeperen rond de Sudanese stad El Geneina. Ondanks het feit dat de geringe omvang van deze militaire eenheid de inzet van een NIC niet noodzakelijk maakte, bleek inzet toch nodig ten behoeve van een goede inlichtingenpositie om de militaire eenheid ter plaatse met inlichtingen te ondersteunen.

De MIVD heeft het afgelopen jaar inlichtingencapaciteit ingezet om de intenties en de capaciteiten van het gewapende Tsjadische verzet in kaart te brengen. De MIVD leverde ondersteuning door middel van de *National Intelligence Cell* (NIC) in Tsjaad (Abéché). De Nederlandse NIC werd permanent bezet door twee MIVD-medewerkers.

Somalië

Somalië vormde in 2008 eveneens een belangrijk aandachtsgebied voor de MIVD. Belangrijke reden daarvoor was de inzet van twee Nederlandse fregatten ter bescherming van de voedseltransporten van het WFP. Dit in verband met de sterk toegenomen piraterij in de Golf van Aden. De toename van het aantal scheepskapingen heeft ervoor gezorgd dat piraterij, in het bijzonder voor de kust van Somalië, hoog op de internationale agenda is komen te staan. De Europese Unie besloot in december 2008 een maritieme

Europese operatie voor de kust van Somalië te ontplooien (EUNAVFOR-ATALANTA). Nederland heeft eind 2008 besloten om met ingang van augustus 2009 met een fregat aan deze missie deel te nemen. Nederland zal dan tevens het commando van de EU-operatie voeren.

De piraterij in de regio hangt nauw samen met het gebrek aan veiligheid in Somalië zelf. De veiligheidssituatie in Somalië is het afgelopen jaar verder verslechterd. Nog de Ethiopische bezettingsmacht, nog de beperkte inzet van de Afrikaanse Unie, is erin geslaagd om een stabiel en functionerend gezag te herstellen. Het verzet tegen de buitenlandse inmenging, vooral de Ethiopische, is toegenomen. Gewapende groepen, waaronder de islamitische *al-Shabaab* militie, hebben de controle over het grootste deel van het land gekregen. De positie van de Somalische transiteregierung is in de loop van 2008 verder verzwakt, niet in de laatste plaats door interne twisten.

Het bovenstaande heeft ertoe geleid dat de MIVD in 2008 aanzienlijke analysecapaciteit heeft ingezet op Somalië. Gezien het verband

tussen piraterij op zee en de politieke en veiligheidsontwikkelingen op land, werden beide thema's zoveel mogelijk in samenhang geanalyseerd. Dit leidde in 2008 tot een aantal inlichtingenrapporten.

UNMIS

Mede vanwege de inzet van Nederlands personeel in de VN-missie UNMIS (*United Nations Mission in the Sudan*), heeft de MIVD aandacht besteed aan de vorderingen, de haperingen en de tekortkomingen in de uitvoering van 'Noord-Zuid Akkoord' van 2005 dat beoogt een einde te maken aan de langdurige burgeroorlog tussen de regering in Khartoum en opstandelingen in Zuid-Sudan. Daarnaast vereist de aanhoudende crisis in Darfur de aandacht van de MIVD, vanwege een beperkte Nederlandse inzet in UNAMID (*United Nations African Union Mission in Darfur*, een gecombineerde missie van de VN en de Afrikaanse Unie) aldaar, maar ook in relatie tot de Nederlandse inzet in EUFOR/Tchad/RCA.

Ook werden de (haperende) onderhandelingen gevuld tussen de Ugandese regering en het *Lord's Resistance Army* (LRA); het conflict zelf

rechvaardigt deze aandacht, maar ook is er sprake van een uitstraling naar Zuid-Sudan.

EUSEC

In 2008 is opnieuw gebleken dat de veiligheidssituatie in het oosten van de Democratische Republiek Congo (DRC) fragiel is. Eind augustus 2008 braken in de provincie Noord-Kivu gevechten uit tussen rebellenleider Laurent Nkunda en regeringstroepen. Deze gevechten werden beslecht in het voordeel van de rebellen. Naar schatting een kwart miljoen mensen raakten door de gevechten ontheemd. Een belangrijke eis van Nkunda was de ontwapening van de Rwandese Hutu-milities in Oost-Congo, de FDLR (*Forces Démocratiques de Libération de Rwanda*). De regering in Kinshasa lijkt daartoe bereid, en stond eind 2008 zelfs open voor samenwerking met Rwanda. Ook buiten Noord-Kivu, met name in het Ituri-district, keerden gewapende groepen zich tegen het regeringsleger. Tot slot vond medio december een aanval plaats door het Ugandese leger op de rebellen van de LRA in het noordoosten van de DRC.

Nederland is één van de grootste donoren van het vredesproces in Oost-Congo. Ook neemt ons land met drie militairen deel aan de EU-missie gericht op de hervorming van het Congolese leger, EUSEC (*EU Security Mission for Congo*). Om die redenen heeft de MIVD in 2008 over de situatie in (het oosten van) de DRC gerapporteerd.

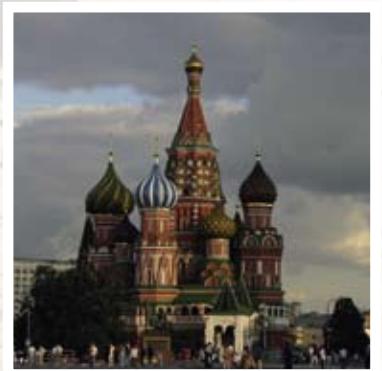
BINUB

De interne politieke en veiligheidssituatie van Burundi is in 2008 verslechterd. De regering functioneert niet slagaardig vanwege onvoldoende draagvlak in het parlement, veiligheidsdiensten grijpen te snel naar

geweld, de rebellen van de *Forces National de Libération* (FNL) zaaien dood en verderf onder de bevolking, mensenrechtenschendingen zijn schering en inslag en de criminaliteit is aan het verharden. Binnen de internationale gemeenschap bestaat bezorgdheid over de recente ontwikkelingen in Burundi en over mogelijke instabiliteit binnen het regime, maar ook over mogelijk autoritaire tendensen. Bij ongewijzigd regeringsbeleid blijft de veiligheidssituatie vooralsnog precair en potentieel explosief.

De politieke en veiligheidssituatie worden in belangrijke mate beïnvloed door voortdurende onduidelijkheid omtrent de FNL. Hoewel recent het vredesproces nieuw leven is ingeblazen en de hoop op normalisering van de politieke en veiligheidssituatie in Burundi weer opleeft, blijft sceptis over de ware intenties van de FNL bestaan. Bovendien kunnen de onderhandelingen en de implementatie van gemaakte afspraken worden verstoord door *hardliners* binnen de FNL of door een groep van dissidente FNL-rebellen. Deze laatste groep heeft eerder gedreigd de wapens te zullen opnemen, wanneer zij worden uitgesloten van deelname aan de onderhandelingen.

Nederlandse militairen zijn sinds januari 2007 actief in Burundi, zowel in de VN-missie BINUB (*Bureau Intégré des Nations Unies au Burundi*) als in de rol van adviseur bij de hervormingen van de veiligheidssector voor de Burundese ministeries van Nationale Defensie en Veteranen en van Binnenlandse Veiligheid. Dit alles maakte de politieke en veiligheidsontwikkelingen in Burundi ook in 2008 een relevant aandachtsgebied voor de MIVD, waarover regelmatig gerapporteerd werd.

III

Inlichtingentaak: aandachtsgebieden

Caraïbisch Gebied en Latijns-Amerika

In verband met de aanwezigheid van de Nederlandse krijgsmacht op de Nederlandse Antillen en Aruba besteedt de MIVD aandacht aan landen en internationale ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op de veiligheidssituatie in de regio.

Het Caraïbisch gebied speelt vanwege de ligging een belangrijke rol bij de doorvoer van drugs vanuit Zuid-Amerika naar de Verenigde Staten en Europa. Aan de doorvoer van drugs zijn vaak andere vormen van criminaliteit verbonden, zoals mensensmokkel, witwassen van geld en illegale wapentransporten. Een terroristische organisatie kan profijt trekken uit de cumulatie van bovenstaande internationale criminaliteitsvormen.

In de regio deden zich in 2008 nauwelijks gewapende conflicten voor, daarom was er geen noodzaak voor externe militaire interventie. Sinds 2004 is een door Brazilië geleide VN-missie actief in Haïti. Deze missie wordt in 2009 voortgezet. In Colombia zette de regering haar campagne tegen de illegale gewapende groeperingen voort. Dit leidde

begin 2008 tijdelijk tot grote spanningen in de regio als gevolg van een aanval op een FARC-kamp, net over de grens in Ecuador, waarbij een FARC-leider werd gedood. De daarbij buitgemaakte documenten waren belastend voor de relatie tussen Venezuela en Colombia.

Nederlandse Antillen & Aruba

Voor de MIVD is de permanente Nederlandse militaire aanwezigheid op de Nederlandse Antillen en Aruba reden om ontwikkelingen aldaar op hoofdlijnen te volgen, omdat deze van invloed kunnen zijn op de taakuitoefening van de Nederlandse

krijgsmacht, vooral van de drugsbestrijding-operaties die eenheden van de Koninklijke Marine in de regio uitvoeren.

De veiligheid van het Nederlandse defensiepersoneel op de eilanden is voor de MIVD een voortdurend punt van aandacht. In 2008 was er nauwelijks sprake van een specifiek tegen Nederlandse militairen gerichte dreiging, noch op het gebied van georganiseerde criminaliteit, noch op het gebied van subversie, sabotage of terrorisme.

De staatkundige hervorming van de Nederlandse Antillen, zoals de toekomstige status aparte van Curaçao en Sint Maarten en de incorporatie van de BES-eilanden (Bonaire, Saba en Sint Eustatius) in het Nederlands staatsbestel, zijn complexe processen die veel tijd vergen. Defensie en buitenlandse betrekkingen blijven ook na de staatkundige hervorming van de Nederlandse Antillen een koninkrijkstaak. De staatkundige hervorming heeft slechts beperkt gevolgen voor Defensie. De inspanningen van de MIVD blijven ook gericht op een goede samenwerking in de inlichtingen- en veiligheidsketen binnen het Koninkrijk. In dat verband is er een goede samenwerking met de veiligheidsdiensten aldaar. Tevens is de MIVD de diensten behulpzaam bij het ontwikkelen van een wet op de I&V-diensten als gevolg van de op stapel staande staatkundige vernieuwingen. De MIVD besteedde in 2008 ook aandacht aan mogelijke invloeden van buurlanden op de Nederlandse Antillen en Aruba.

Venezuela

President Chávez van Venezuela zette in 2008 zijn radicale hervormingspolitiek voort. Hij streeft naar de vestiging van een socialistische staat en versterking van de staats-

invloed op de economie. Hoewel de bevolking in december 2007 een voorstel voor ingrijpende grondwetswijzigingen verwierp, heeft president Chávez bij decreet toch aanzienlijke hervormingen doorgevoerd. De hoge olieinkomsten gaven hem de nodige financiële armslag om zijn sociale programma's voort te zetten. Door middel van een nieuw referendum heeft Chávez begin 2009 alsnog de mogelijkheid gekregen om aan het einde van zijn huidige ambtstermijn, die begin 2013 afloopt, onbeperkt te worden herkozen.

President Chávez geeft aan Latijns-Amerikaanse en Caraïbische integratie de hoogste buitenlandspolitieke prioriteit. Venezuela is een prominente speler in de regio geworden en zal trachten zijn invloed in de regio verder te vergroten. Dit kan van invloed zijn op de Benedenwindse eilanden. Daarnaast heeft Venezuela in 2008 de banden met Rusland, China en Iran aangehaald. In Rusland deed Chávez meerdere wapenaankopen, voor de Venezolaanse kust vond een gezamenlijke Russisch-Venezolaanse marineoefening plaats.

Mogelijk zal Venezuela zijn buitenlandspolitieke en militaire ambities moeten temperen vanwege de verminderde financiële armslag als gevolg van de eind 2008 scherp gedaalde olieprijzen. Ook de gevolgen van de kredietcrisis zijn in Venezuela voelbaar. Afgewacht moet worden of en in welke mate het aantreden van de nieuwe Amerikaanse regering van president Obama van invloed zal zijn op de Venezuela-Amerikaanse betrekkingen. De MIVD blijft de ontwikkelingen in de regio aandachtig volgen, mede vanuit oogpunt van de koninkrijkstaak.

Colombia

De aandacht van de MIVD voor Colombia vloeide ook in 2008 voort uit de Nederlandse deelname aan internationale acties tegen de drugshandel in de Caraïbische regio. Hierbij speelde zowel de geografische nabijheid van de Benedenwindse Eilanden als de status van Colombia als grootste producent en exporteur van cocaïne een rol.

In Colombia wordt het politieke toneel gedomeerd door de strijd van de regering tegen illegale gewapende groeperingen. Drugsbelangen spelen bij deze groeperingen een grote rol. Hoewel de paramilitairen in 2006 officieel de wapens hebben neergelegd, zijn er nieuwe criminale verbanden met paramilitaire invloeden ontstaan. De berechting en reïntegratie van gedemobiliseerde paramilitairen en guerrilla's verloopt traag.

De pogingen van de regering om met de illegale gewapende groeperingen een vredesproces te starten, stagneren. Ondanks de guerrilla-activiteiten van deze groeperingen is de veiligheidssituatie in Colombia door de toegenomen inzet van leger en politie, verbeterd. Illustratief voor de effectiviteit van de militaire inzet in Colombia is de uitschakeling van een aantal FARC-leiders, de bevrijding van prominente gijzelaars en de hoge demobilisatiecijfers van guerrillastrijders. De kracht en de effectiviteit van de groeperingen zijn sterk verminderd en de guerrilla- en drugsactiviteiten verplaatsten zich steeds meer naar de grensgebieden met de buurlanden. Het risico van terroristische activiteiten buiten Colombia wordt niet hoog ingeschat.

Suriname

De aandacht van de MIVD voor Suriname houdt verband met de militaire samenwerking

en de historische band tussen Suriname en Nederland. Vanwege de halfjaarlijkse jungletraining van Nederlandse militairen in Suriname richtte de MIVD zich in 2008 vooral op de binnenlandse veiligheidssituatie in Suriname en op de politieke ontwikkelingen en stabiliteit op de langere termijn.

De in 2005 aangetreden regering toonde vooral op veiligheidsgebied daadkracht en boekte vooruitgang bij de criminaliteitsbestrijding. Het in 2007 begonnen 'Decembermoordenproces', dat in 2008 vertraging oplep, en de aanpak van de georganiseerde criminaliteit moeten bijdragen aan de versterking van de rechtsstaat in Suriname. De doorvoer van drugs via Suriname naar Europa blijft een bron van zorg. Ondanks de aanwezigheid van een grote islamitische gemeenschap, speelt de radicale islam in Suriname geen rol. De MIVD blijft de binnenlandse veiligheidssituatie in Suriname ook in 2009 volgen om eventuele (veiligheids)risico's voor de trainende Nederlandse militairen en voor de Nederlandse belangen en burgers in Suriname tijdig te onderkennen.

Russische Federatie

Het Russische streven naar behoud en intensivering van invloed in voor het land strate-

gisch belangrijke gebieden, en de politiek-militaire ontwikkelingen waren redenen om ook in 2008 aandacht te besteden aan Rusland.

De presidentswisseling, de Russische reactie op ontsplooiing van delen van het Amerikaanse raketschild in Polen en Tsjechië en het conflict met Georgië werden in 2008 met aandacht gevolgd. Daarnaast werden de gevolgen van de kredietcrisis voor de Russische economie en de aankondiging van een ingrijpende hervorming van de strijdkrachten geanalyseerd. Het assertieve buitenlandbeleid van Rusland, dat zich onder andere manifesteerde in het gewapende conflict met Georgië (in 2008) en het gasconflict met Oekraïne (begin 2009), drukte een stempel op de belangrijke internationale dossiers. De ambitie van Oekraïne en Georgië om in de toekomst lid te worden van de NAVO, tegen de zin van Rusland, vormden een belangrijk onderwerp van onderzoek.

Azië

China

De aandacht voor China houdt verband met de groei van zijn militair, politiek en economisch potentieel. Het land heeft zich ontwikkeld tot een speler die op deze gebieden steeds sterker zijn stempel drukt op de regionale en mondiale verhoudingen. De Chinese activiteiten op het Afrikaanse continent zijn hiervan een voorbeeld.

Op het veiligheidspolitieke vlak is sprake van een toename van Chinese defensie-uitgaven. Het is duidelijk dat China het zich kan veroorloven om bij een groeiend overheidsbudget ook meer uit te geven aan defensie. Op dit terrein is wel sprake van gebrek aan transparantie wat betreft de doelstellingen en

de uitgaven. Modernisering van de Chinese krijgsmacht, de proliferatie van conventionele en non-conventionele wapensystemen en de buitenlandspolitieke activiteiten zijn in dat kader belangrijke aandachtsgebieden. De MIVD blijft de ontwikkelingen in China ook in 2009 volgen.

Indonesië

De Indonesische regering werkt aan het implementeren van institutionele en juridische capaciteitsversterking om zo de stabiliteit en veiligheid in het land te bevorderen. De reeds ingezette hervorming en modernisering van de veiligheidssector speelt hierbij een belangrijke rol. De MIVD had in 2008 vooral aandacht voor de positie van de Indonesische strijdkrachten binnen de democratische verhoudingen en voor de manier waarop de autoriteiten omgingen met de ontwikkelingen in regio's als Atjeh en Papoea. Met betrekking tot de Indonesische strijdkrachten (*TNI, Tentara Nasional Indonesia*) zijn in 2008 stappen gezet op weg naar een verdere institutionalisering van de democratische inbedding van het leger. Verder neemt Indonesië een belangrijke positie in waar het regionale veiligheid betreft. Onderwerpen die bijzondere aandacht hebben zijn terrorismebestrijding en piraterij in de regio.

De Indonesische Jemaah Islamaya is in 2008 grotendeels ondergronds gegaan, nadat verschillende kaderleden waren gedood of aangehouden. De Indonesische regering besloot eind 2008 om doodvonnissen, die door de rechters waren opgelegd aan de daders van de bomaanslag op Bali, Amrozi, Mukhlas en Imam Samudra, te voltrekken.

Midden-Oosten

De MIVD richtte zich in 2008 op het Midden-Oosten vanwege de vooraanstaande

plaats van deze regio in het veiligheidsbeleid van het Westen. Politieke, sociaal-economische en etnisch-religieuze spanningen en conflicten beïnvloedden de stabiliteit in dit gebied. De toestand blijft voor de afzienbare termijn bepaald worden door verschillende kwesties. De strijd tegen het internationale terrorisme, het Israëlisch-Palestijnse vraagstuk, de situatie in Irak, en zowel de militaire opbouw als het nucleaire programma van Iran. De brugfunctie van het Midden-Oosten richting Centraal-Azië was eveneens reden voor de MIVD om de ontwikkelingen te volgen. Het garanderen van de vrije scheepvaart is van strategisch belang voor het Westen (met name de oliedoornoer), evenals de situatie in en de verhoudingen tussen olieproducerende landen. Beide hebben daarom de aandacht van de MIVD.

In de meeste landen in de regio waren de sociaal-economische tegenstellingen in 2008 onverminderd diep. In sommige landen kwamen daar etnisch-religieuze tegenstellingen bij. Radicaal-islamitische groeperingen grepen deze omstandigheden aan om

de perceptie van een groeiende westerse, met name Amerikaanse, invloed in de regio te versterken. Een factor van betekenis hierbij is de relatie van het Westen met Israël. Hierdoor is bij sommige groepen een agressief antiwesterse ideologie gegroeid, op grond waarvan radicaal-islamitische elementen aanslagen pleegden of beraamden, ook tegen westerse doelen.

Veel regimes in de regio kwamen door deze ontwikkelingen in toenemende mate onder druk te staan. Het Westen drong aan op (meer) democratie op alle niveaus en op het respecteren van universele grondrechten. Lokale conservatieve en militante krachten wezen dergelijke hervormingen af.

Een structureel probleem in de regio is dat de economische groei sterk achterblijft bij de hoge bevolkingsgroei, gecombineerd met een hoge werkloosheid. Niettemin werden in 2008 de uitgaven voor defensie en veiligheid in de meeste landen opnieuw verhoogd. Voorts speelt er tussen verschillende landen (een toenemende) politiek-militaire rivaliteit. Als gevolg daarvan heeft een aantal

olieproducerende landen omvangrijke strijdkrachten opgebouwd, met de bijbehorende ambitieuze bewapeningsprogramma's. De politiek-militaire tegenstellingen binnen de regio zullen in de voorzienbare toekomst strategisch een steeds belangrijker rol gaan spelen, en zullen van invloed zijn op (gewapende) conflicten tussen de landen.

Iran

In het patroon van de provocerende buitenlandse politiek van Iran onder de ultrconservatieve president Ahmadinejad kwam in 2008 geen verandering. Het bewind in Teheran verbreedde de, overwegend economische, samenwerking met de regeringen van Irak en Afghanistan. Tegelijkertijd onderhield Iran nauwe betrekkingen met oppositionele groepen in deze landen, zonder de centrale regeringen te willen ondermijnen. Voorts is de steun aan radicaal-islamitische groepen elders in de regio, zoals de Libanese Hezbollah en de Palestijnse Hamas, voortgezet. Een nieuwe ontwikkeling op dit vlak is dat Iran rekening lijkt te houden met de regionale opstelling van de Arabische Liga. De MIVD verwacht dat Iran het tot dusver gevolgde beleid op hoofdlijnen voortzet, maar meer rekening zal houden met toenemende westerse druk. Evenals in 2008 zal de controverse tussen Iran en de internationale gemeenschap over het Iraanse nucleaire programma het belangrijkste punt van discussie zijn. Deze controversie is van invloed op de stabiliteit in de regio. In 2009 vinden er presidentsverkiezingen in Iran plaats.

Afrika

Kenia

Na de Keniase presidentsverkiezingen van 30 december 2007 braken er gewelddadig-

heden uit. Begin 2008 vormde de instabiele situatie in Kenia een bron van grote zorg. In Kenia zijn Nederlandse onderdanen aanwezig, voor een deel toeristen, maar er wonen ook veel ondernemers, vooral in de bloemenhandel, in het land. De MIVD volgde in 2008 de ontwikkelingen in Kenia om, op verzoek van het ministerie van Buitenlandse Zaken, adequaat te kunnen assisteren bij een eventuele evacuatie van Nederlandse burgers uit Kenia. Sinds de installatie van een coalitieregering in april 2008 is het algemene beeld dat de veiligheidssituatie in Kenia gestaag

verbeterd. In bepaalde delen van het land is de situatie echter nog steeds gespannen. De verwachtingen van de bevolking dat de regering op korte termijn sociaaleconomische verbeteringen zal bewerkstelligen, zijn onverminderd hoog. Het uitblijven van significante verbeteringen zou kunnen leiden tot nieuwe onrust. Reden waarom de MIVD de ontwikkelingen in Kenia ook in 2009 blijft volgen.

Zimbabwe

In Zimbabwe vormden de verkiezingen in maart 2008 een nieuw dieptepunt in de

crisis die het land sinds 2000 in haar greep houdt. Ondanks grootschalige fraude en intimidatie door het bewind van zittend president Robert Mugabe, werd de eerste verkiezingsronde volgens waarnemers gewonnen door Morgan Tsvangirai, leider van de MDC (*Movement for Democratic Change*). Volgens de kiescommissie had Tsvangirai echter geen absolute meerderheid behaald, waardoor een tweede ronde noodzakelijk was. Nadat het geweld tegen MDC-aanhangers in aanloop naar de tweede ronde ongekende vormen had aangenomen, voelde Tsvangirai zich genoodzaakt van verdere deelname af te zien. Op 22 juni vluchtte Tsvangirai naar de Nederlandse ambassade in Harare. Enkele dagen later werd Mugabe, als enig overgebleven kandidaat, gekozen tot president.

Na lange onderhandelingen, waarbij Zuid-Afrika bemiddelde, werd in september een akkoord bereikt over de machtsdeling tussen ZANU-PF (Mugabe) en MDC (Tsvangirai); zij zouden samen een regering van nationale eenheid vormen. Onderhandelingen over

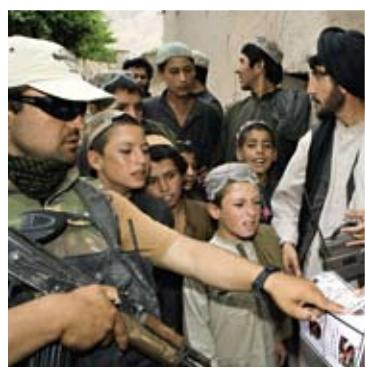
de vorming van de nieuwe regering liepen keer op keer vast op de verdeling van de belangrijkste ministersposten en het feit dat Mugabe en de zijnen. Enkel bereid leken tot cosmetische concessies. Uiteindelijk is Morgan Tsvangirai in februari 2009 toch beëdigd als premier.

Naast de politieke crisis gaat Zimbabwe ook gebukt onder een ernstige economische en humanitaire crisis. Het land kent de hoogste inflatie ter wereld en 85 procent van de bevolking is werkloos. Landbouw, industrie en de toerismesector zijn volledig ingestort. Door het niet langer functioneren van de drinkwatervoorziening en de riolering brak in augustus 2008 een cholera-epidemie uit. Naar schatting 30.000 Zimbabweanen raakten besmet; 1.500 personen overleden aan de gevolgen van de ziekte. Ondanks de nauwelijks nog voorstelbare proporties van het verval en de nood in Zimbabwe, blijft Mugabe in staat om cruciale delen van het machtsapparaat aan zich gebonden te houden. Een einde aan de crisis lijkt nog niet in zicht.

IV

Inlichtingentaak: proliferatie

Landen en organisaties die er van verdacht worden in strijd met internationale verplichtingen en verdragen massavernietigingswapens of overbrengingsmiddelen te ontwikkelen en doelen na te streven die een bedreiging kunnen vormen voor de internationale rechtsorde en de veiligheid en belangen van Nederland en zijn bondgenoten, worden aangemerkt als landen van zorg.

De MIVD en de AIVD verzamelen informatie over programma's van massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen in landen van zorg. De diensten voorzien op basis van de onderzoeksresultaten de opdrachtgevers van inlichtingen. In oktober 2007 is besloten de samenwerking tussen beide diensten op het gebied van (contra) proliferatie van massavernietigingswapens verregaand te intensiveren en te integreren. Deze inspanning resulteerde in september 2008 in de oprichting van een gezamenlijke Unit Contraproliferatie (Unit CP). Zo wordt de inzet van mensen en middelen van de diensten op dit terrein geoptimaliseerd.

Binnen de gezamenlijke Unit CP zijn alle activiteiten van beide diensten op het gebied van contraproliferatie samengevoegd. Doel is het voorkomen van doublures in de werkzaamheden van de diensten en het vergroten van de synergie. Een ander doel is het voorkomen dat Nederland betrokken raakt bij de verwerving van kennis, technologie of goederen ten behoeve van de ontwikkeling van massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen door landen of organisaties van zorg. Vanuit de inlichtingentaak wordt informatie ingewonnen over de programma's voor massavernietigingswapens en hun overbrengingsmiddelen van landen van zorg.

Behalve de stand van zaken met betrekking tot de programma's voor massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen van deze landen zijn op inlichtingengebied nog drie centrale thema's te onderscheiden: de opbouw en werkwijze van verwervingsnetwerken, eventuele samenwerkingsvormen met andere landen en de politieke context waarbinnen deze programma's worden uitgevoerd. Gedegen kennis over de ontwikkelingen in die

landen is een voorwaarde voor het verhogen van het Nederlandse weerstandsvermogen tegen relevante dreigingen. De door de Unit CP verzamelde informatie wordt ook gebruikt om Nederlandse bedrijven, universiteiten en wetenschappelijke instellingen te informeren over en bewust te maken van mogelijke manieren waarop landen van zorg proberen de hand te leggen op geheime en/of gevoelige gegevens. Dit preventieve bewustwordingsprogramma draagt bij aan het adequaat uitvoeren van het Nederlandse contraproliferatie- en exportcontrolebeleid.

Trends in het (dreiging)beeld

proliferatie

- Internationaal blijft er veel aandacht voor Iran, Syrië en Noord-Korea.
- In 2008 is internationaal nadrukkelijk aandacht gevraagd voor de potentiële risico's van de technische ontwikkelingen op het gebied van biotechnologie.
- Uit het onderzoek naar verwerving blijkt dat Iran er, ondanks de door de internationale gemeenschap afgekondigde sancties, nog steeds in slaagt om *dual-use* goederen te verwerven.
- De implementatie van de sancties tegen Iran heeft verder vorm gekregen. De Unit CP is bij de implementatie van een aantal van de sanctiemaatregelen betrokken.

Nucleair: Iran

Iran heeft in 2008 wederom vooruitgang geboekt in zijn nucleaire programma en streeft nog steeds naar de volledige beheersing van de nucleaire splijtstofcyclus, van ertswinning tot en met de productie van kernenergie. Het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) is tot op heden, vooral door een gebrek aan transparantie van Iraanse zijde, niet in staat gebleken uit te sluiten dat Iran meer dan alleen civiele intenties heeft met zijn nucleaire activiteiten.

Iran heeft het IAEA geen volledige openheid over in het verleden uitgevoerde nucleaire activiteiten gegeven. De Unit CP zal in 2009 het onderzoek naar de aard van het nucleaire programma voortzetten, waarbij naast de

splijtstofproductie tevens de door Iran verrichte onderzoeken met een mogelijk militaire dimensie centraal staan.

Nucleair: Noord-Korea

Het nucleaire en overbrengingsmiddelenprogramma van Noord-Korea blijft reden tot zorg. Het land heeft immers al in 2006 aangestoond te beschikken over de kennis en de middelen om een eigen kernexplosief te produceren, en is al in 2003 uit het Non-Proliferatieverdrag getreden. Het Zeslanden-overleg (tussen de Verenigde Staten, China, Rusland, Noord-Korea, Zuid-Korea en Japan) heeft tot een overeenkomst geleid waarbij Noord-Korea de nucleaire faciliteiten te Yongbyon zou ontmantelen en een complete, juiste en verifieerbare lijst van alle nucleaire programma's zou overhandigen. In ruil voor onder andere economische en humanitaire hulp en verwijdering van de VS-lijst van landen die terrorisme steunen, zijn wel stappen richting denuclearisering gezet, maar de besprekingen zijn in de loop van 2008 vastgelopen op de eis van verificatie van de Noord-Koreaanse nucleaire programma's. De Unit CP zal de ontwikkelingen binnen het nucleaire wapenprogramma in Noord-Korea blijven volgen, alsook de bijstand van Noord-Korea aan derde landen.

Overbrengingsmiddelen

Om effectief te kunnen dreigen met massavernietigingswapens, zijn geschikte overbrengingsmiddelen onontbeerlijk. Op dit terrein heeft de Unit CP zich vooral gericht op de programma's van Iran, Syrië en Noord-Korea. Iran is ook in 2008 doorgegaan met de verdere ontwikkeling van het bestaande arsenaal aan ballistische raketten en met de ontwikkeling van nieuwe ballistische raketten. Het doel van Iran blijft het vergroten van

het bereik, de nauwkeurigheid en het verbeteren van de inzetbaarheid.

De Iraanse ballistische raketten kunnen worden uitgerust met een conventionele lading. Het is daarnaast mogelijk dat Iran zijn ballistische raketten kan uitrusten met niet-conventionele ladingen.

Chemische en biologische wapens

Veel landen beschikken over een beperkte chemische en biologische wapencapaciteit ter ondersteuning van defensief onderzoek. De productie van kleine hoeveelheden van deze wapens is voor dit doel toegestaan. De toegestane hoeveelheden zijn uitgewerkt in respectievelijk het Chemisch Wapenverdrag en het Biologisch Wapenverdrag. De *Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons* ziet erop toe dat deze capaciteit inderdaad alleen voor defensieve onderzoeksdoeleinden wordt gebruikt.

Een ontwikkeling die zich ook in 2008 heeft voortgezet, is dat landen van zorg door de snelle ontwikkeling van hun industrie steeds beter in staat zijn zelfstandig grondstoffen en onderdelen voor CBRN-wapens (chemisch, biologisch, radiologisch en nucleair) te ontwikkelen en te produceren. Vooral op het gebied van de biotechnologie ontwikkelt de kennis zich steeds verder. Deze civiele kennis kan ook worden aangewend voor een biologisch wapenprogramma. Hierdoor is het voor de buitenwereld moeilijk vast te stellen of een onderzoek is bedoeld voor civiele doeleinden en wordt het steeds eenvoudiger om eventueel clandestiene activiteiten verborgen te houden. Ook het risico op verdere verspreiding van (gevoelige) kennis neemt toe nu het onderzoeksgebied zich mondial steeds verder ontwikkelt. In 2008 is inter-

nationaal nadrukkelijk aandacht gevraagd voor de potentiële risico's van misbruik. Uit onderzoek is voorts gebleken dat landen van zorg steeds intensiever samenwerken om de ontwikkeling en productie van chemische en biologische wapens te vereenvoudigen. De samenwerking betreft de uitwisseling van kennis, materiaal en grondstoffen.

Verwerving van relevante kennis en apparatuur

De Unit CP doet onderzoek naar de verwerving van relevante kennis en apparatuur in of via Nederland ten behoeve van landen van zorg. Mede door de sancties tegen Iran wordt verwerving door dat land nog kritischer bekeken dan voorheen. Het afgelopen jaar is bij het onderzoek naar Iran de samenwerking met het ministerie van Economische Zaken, de Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst, de Economische Controledienst en de douane geïntensiverd om gezamenlijk de Iraanse verwervingsactiviteiten in Nederland een halt toe te roepen. Door nog beter en intensiever overleg, met inachtneming van de afzonderlijke bevoegd-

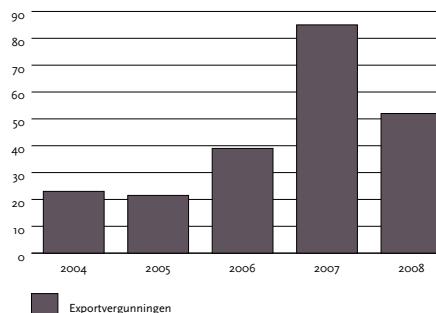
heden, werpt deze benadering zijn vruchten af; aan de internationale onderhandelings-tafel, bij het tegenhouden van goederen aan de grenzen en bij het gezamenlijk optreden tegen bedrijven die doelbewust verboden goederen en kennis exporteren naar Iran. Door deze intensieve samenwerking en door de additionele sancties tegen Iran is het aantal formele adviesaanvragen van voorname instanties lager dan in 2007.

Militaire techniek

Het volgen van militair-technische ontwikkelingen is voor de MIVD van belang om een inschatting te kunnen maken van de dreiging van bestaande en toekomstige conventionele wapensystemen in (potentiële) risicolanden en (potentiële) inzetgebieden. De MIVD had daarom in 2008 onverminderd aandacht voor wapentechnische en technologische ontwikkelingen. Daarnaast werd onderzoek verricht naar de belangrijkste leveranciers van moderne wapensystemen en wapentechnologie aan (potentiële) risicolanden. De MIVD heeft in 2008 informatie verzameld en geanalyseerd over land-, zee-, lucht- en

Exportvergunningen 2004-2008

ruimtegebonden wapen- en sensorsystemen die in gebruik zijn bij strijdkrachten, paramilitaire organisaties en militair georganiseerde verzetsbewegingen. In dit kader werd onder meer onderzoek gedaan naar bijvoorbeeld gevechtsvliegtuigen. Op maritiem gebied werd het overzicht van de platformen en wapensystemen die in risicolanden in gebruik zijn, geactualiseerd en in enkele gevallen nader bestudeerd. Op ruimtevaartgebied werd onderzoek verricht naar nieuwe technologische ontwikkelingen in en de ruimtevaartactiviteiten van de belangrijkste risicolanden.

De MIVD volgde ook in 2008 de ontwikkelingen op het gebied van fundamentele en toegepaste fysica en technologie, voor zover deze van invloed kunnen zijn op militaire wapensystemen en de uitvoering van militaire operaties. Op dit terrein bestaat een voortdurende wisselwerking tussen civiele en militaire technologische ontwikkelingen. De toepassing van COTS-componenten (*Commercial Off The Shelf*) in technologisch hoogwaardige wapensystemen is gemeengoed. Als gevolg van de toepassing van micro- en nanotechnologie worden wapensystemen

kleiner, beschikken ze over verbeterde technische capaciteiten en zijn ze nauwkeuriger en sneller.

De afhankelijkheid van geavanceerde computertechnologie en satellietafhankelijke plaatsbepaling- en communicatiesystemen wordt steeds groter. Wereldwijd flexibel inzetbare wapensystemen maken in toenemende mate deel uit van informatie netwerken die deze systemen koppelen aan knooppunten voor commandovoering en centra voor data-analyse. Wapensystemen worden steeds sneller en moeilijker waarneembaar door toepassing van nieuwe technologieën. Het onderzoek naar de operationele toepassing van *directed energy weapons* (zoals laser- en radiofrequentiewapens) gaat door. Verschillende toepassingen, zoals verblinding door laagvermogenlasers en het versturen van sensoren met hoogvermogenlasers, zijn inmiddels operationeel.

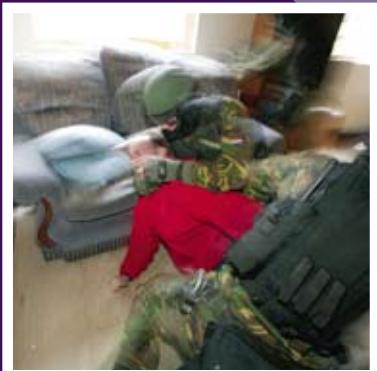
De MIVD voorziet dat informatie- en communicatietechnologie, nanotechnologie, maar ook de ontwikkeling van nieuwe materialen een steeds grotere invloed zullen krijgen op de constructie en de wijze van inzet van wapen- en sensorsystemen. Deze technologieën leiden tot onbemande wapen- en sensorsystemen die in hoge mate autonoom werken. De verwachting is dat het gebruik van onbemande systemen voor communicatie, verkenning en offensieve taken ook in risicolanden sterk zal toenemen. De controle over en communicatie met land-, zee- en luchtgebonden bemande en onbemande systemen verloopt steeds meer via satellieten. De MIVD besteedde daarom in 2008 aandacht aan de (offensieve) militaire toepassing van ruimtevaarttechnologie.

INLICHTINGENTAAK: PROLIFERATIE

Contra-inlichtingen- en veiligheidstaak: internationaal terrorisme

De MIVD schenkt om drie redenen aandacht aan ontwikkelingen op het gebied van internationaal terrorisme. Sinds geruime tijd wordt het dreigingsbeeld voor Nederland mede bepaald door internationale gebeurtenissen en ontwikkelingen in de gebieden waar jihadisten vanouds actief zijn. Die gebeurtenissen en ontwikkelingen hebben niet alleen een ideologische invloed op westerse radicalen maar zetten hen er soms ook toe aan naar die gebieden af te reizen voor deelname aan de jihad. Ten tweede wordt aandacht geschenken aan het internationaal terrorisme, omdat Nederland ook belangen buiten de landsgrenzen heeft. Het is namelijk voorstellbaar dat Nederlandse binnen- en buitenlandse belangen een specifiek doelwit worden vanwege militaire deelname aan internationaal ingrijpen of operaties. Ten slotte mag niet onvermeld blijven dat een goed functioneren van de internationale rechtsorde ook een nadrukkelijk nationaal belang is.

In november 2008 viel een commando-eenheid van de Pakistaanse terreurorganisatie *Lashkar-e-Taiba* (LeT) meerdere doelen aan in Mumbai, waaronder een treinstation,

twee prominente hotels, een populair café, een bioscoop en een joods gemeenschapscentrum. De terroristen hielden de Indiase metropool met twaalf miljoen inwoners drie dagen in hun greep en doodden 164 mensen. Onder de slachtoffers bevonden zich moslims, hindoes, christenen, sikhs en joden, afkomstig uit meerdere landen. Na de aanslag in Mumbai werd Pakistan onder druk gezet Pakistaanse terroristen en hun organisaties harder aan te pakken, omdat de daders afkomstig bleken uit Pakistan. Enkele tientallen personen werden aangehouden en de autoriteiten ondernamen actie tegen kantoren, koranscholen, bibliotheken en webpagina's die gelieerd waren aan de *Jamaat-ud-Dawa* (JuD), een charitatieve organisatie, onder welke naam de LeT na in 2002 officieel te zijn verboden, tegenwoordig opereert. Topleiders van de organisatie werden onder huisarrest geplaatst. Tevens werden trainingskampen gesloten die gerund zouden worden door de LeT.

Het leiderschap van al-Qa'ida heeft op verschillende manieren getracht de gevechten in het najaar van 2008 tussen Israël en Hamas

in de Gazastrook propagandistisch uit te buiten. Bin Laden liet begin januari 2009 voor het eerst sinds acht maanden van zich horen in een geluidsboodschap met de titel: 'Oproep tot heilige oorlog om de agressie in Gaza te staken'. Deze boodschap is opmerkelijk omdat het leiderschap van al-Qa'ida zich in het verleden nadrukkelijk distanteerde van Hamas, vanwege de deelname van de beweging aan de verkiezingen in de Palestijnse gebieden.

Bin Laden waarschuwd de Amerikaanse president Obama voor nieuwe fronten in de heilige oorlog tegen westerse belangen, naast die in Irak en Afghanistan. Hij doelde daarbij op de Palestijnse gebieden, Waziristan (Pakistan), Noord-Afrika en Somalië. Hij riep moslims in de hele wereld op om zich te wreken op Israël voor het militaire offensief

in Gaza. Bin Laden haalde opnieuw uit naar de regeringen in de Arabische wereld, die hij beschouwt als marionetten van de Verenigde Staten.

Ontwikkelingen mondiale jihad

Afghanistan

De Afghaanse Taliban waren in 2008 vooral actief in het zuiden van Afghanistan, maar hebben hun invloed ook uitgebreid in de provincies rond Kabul en in het noordwesten van het land. In een aantal provincies en districten hebben de Taliban een schaduw-bestuur ingesteld met eigen rechtken, controleposten, veiligheidseenheden en een eigen belastingssysteem. In 2008 voerden de Taliban een aanslag uit op het Serena-hotel in Kabul, een moordaanslag op president Karzai en een zelfmoordaanslag op de Indiase ambassade.

Pakistan

Pakistan vormt het front in de oorlog tegen al-Qa'ida, de Pakistaanse Taliban en gelieerde organisaties zoals de *Lashkar-e-Taiba* (LeT), die sinds 2002 onder de naam

Jamaat-ud-Dawa (JuD) opereert. De Pakistaanse Taliban, onder leiding van Baitullah Mehsud in Zuid-Waziristan, hebben de controle over de districten Swat, Shangla, Bannu, Tank, Dir en Malakand, maar zijn ook in andere districten sterk aanwezig.

In 2008 werd ingeschat dat de Pakistaanse Taliban en al-Qa'ida beschikten over enige tientallen kleine trainingskampen en enkele honderden ondersteuningslocaties in het noordwesten van Pakistan. De Pakistaanse Taliban vielen NAVO-konvooien aan in Khyber-pas en de provinciehoofdstad Peshawar. Twee maal werd de belangrijke Khyber-pas afgesloten. Zowel de Pakistaanse regering als het Pakistaanse leger voerden onderhandelingen met de Pakistaanse Taliban. De nieuwe regering lijkt, evenals vorige regeringen, moeite te hebben met het verwerven van een machtspositie *vis-à-vis* andere machtsstructuren, zoals de Pakistaanse inlichtingendiensten. De strijd van de Pakistaanse autoriteiten tegen de Pakistaanse Taliban en al-Qa'ida kende in 2008 gemengde resultaten.

India

India kreeg te maken met veel aanslagen en veel slachtoffers. De aanslagen in Mumbai in november 2008 vormden de culminatie van een serie aanslagen, die vooral tot doel leken te hebben veel slachtoffers te maken. Naar aanleiding van de aanslagen in Mumbai heeft de Indiase regering een reeks van maatregelen getroffen op het terrein van terreurbestrijding. Daarnaast oefende India zware druk uit op Pakistan om verschillende terreurorganisaties harder aan te pakken.

Iraak

Na twee jaar hebben de Iraakse regering en de coalitietroepen duidelijk vorderingen gemaakt in het terugdringen van het geweld in Irak. Door een aanpassing van de *counterinsurgency*-strategie, een toename van de Amerikaanse en Iraakse militaire eenheden (*de surge*) en een uitbreiding van het ontwapeningsprogramma in de provincie Anbar in 2007, is het geweld aantoonbaar teruggedrongen. De Iraakse regering lanceerde een offensief tegen het zogeheten Leger van de Mahdi in Basra, waardoor deze militie werd teruggedrongen. Amerikaanse en Iraakse militaire eenheden slaagden er vervolgens in om het Leger van de Mahdi in het eigen steunpunt in Sadr City in Bagdad te verslaan. Het Leger van de Mahdi en de beweging van Muqtada al-Sadr leden een forse nederlaag, waardoor al-Sadr zich genoodzaakt

zag zijn militie te ontbinden en zijn partij uit de provinciale verkiezingen terug te trekken. In Midden- en Zuid-Irak werd het door Iran opgezette en aangestuurde Ramazan Corps-netwerk grotendeels ontmanteld. Met het verdwijnen van het Leger van de Mahdi en het Ramazan Corps-netwerk werd de invloed van Iran in Irak beperkt.

Somalië

De Somalische jihadistische beweging *al-Shabaab*, ooit begonnen als de zeer militante jeugdbeweging van de Unie van Islamitische Rechtbanken, slaagde er in 2008 in om grote delen van het zuiden en het midden van het land te veroveren. De interimregering controleerde slechts kleine steunpunten rond de steden Mogadishu en Baidoa. Gedurende 2008 pleegde *al-Shabaab* meerdere zelfmoordaanslagen in de semi-onafhankelijke regio's Puntland en Somaliland. Al-Qa'ida richtte in 2008 een aantal nieuwe trainingskampen op in Somalië. *Al-Shabaab* heeft inmiddels een officieel verzoek ingediend om te mogen toetreden tot al-Qa'ida. Het verzoek zou welwillend in ontvangst zijn genomen door topleiders van al-Qa'ida. De Verenigde Staten voerden in 2008 luchtaanvallen uit in Somalië, gericht tegen de leiders van *al-Shabaab* en tegen een al-Qa'ida-cel in het zuiden van het land.

Jemen

Jemen is het afgelopen jaar tot een belangrijke uitvalsbasis voor al-Qa'ida uitgegroeid. Machtige elementen in de Jemenitische regering ondersteunen de aanwezigheid van al-Qa'ida. Sinds midden 2007 zijn Jemenitische strijdsters uit Irak teruggekeerd. Velen van hen zijn toegetreden tot milities die door de regering worden gesteund en die worden ingezet om oppositiegroepen te bestrijden.

De Jemenitische regering heeft de afgelopen periode regelmatig al-Qa'ida-leden uit de gevangenis vrijgelaten. Al-Qa'ida heeft het afgelopen jaar verschillende zelfmoord- en andere aanslagen uitgevoerd op buitenlandse doelen en op de olie-industrie, waaronder een zelfmoordaanslag op de Amerikaanse ambassade in Jemen. Een aanvalsteam van

teroristen slaagde erin de buitenste ring van de beveiliging te doorbreken.

Syrië

Al-Qa'ida en soennitische opstandelingen gebruiken Syrië als doorgangsland en uitvalsbasis. Zelfmoordterroristen die zich de afgelopen jaren in Irak hebben opgeblazen,

waren het land veelal via Syrië binnengekomen. De Verenigde Staten voerden in oktober 2008 een aanval uit waarbij een aantal terroristen werd gedood. Doelwit van de aanval was Abu Ghadiya, een belangrijke leider van een al-Qa'ida-facilitatiesnetwerk in Syrië. De leider en zijn staf kwamen bij de aanval om het leven.

Zuid-Oost-Azië

In 2008 slaagde het Filippijnse leger erin verschillende leden van het middenkader van de *Abu Sayyaf*-beweging en van de *Jemaah Islamiya* (JI) uit te schakelen. De aan *Abu Sayyaf* gelieerde *Rajah Solaiman*-beweging werd grotendeels ontmanteld.

Noord-Afrika

Jihadistische incidenten en ontwikkelingen in het buitenland illustreren de op een breed vlak toegenomen dreiging tegen het Westen. Zo breidden *al-Qa'ida in de Islamitische Magreb* (AQIM) en daaraan gelieerde groepen hun activiteiten in Noord-Afrika in 2008 steeds verder uit. Het aantal bedreigingen vanuit AQIM tegen westerse bedrijven, personen en instellingen in de regio lijkt toe te nemen. In Algerije voerde AQIM gewapende aanvallen uit op veiligheidsdoelen en pleegde het zelfmoordaanslagen op overheidsgebouwen en buitenlandse werknemers. De Algerijnse regering verklaarde ongeveer tweehonderd al-Qa'ida-leden te hebben gedood, inclusief emirs en buitenlandse strijders.

Terrorisme en georganiseerde criminaliteit: cyberterreur en cybermisdaad

Cyberveiligheid, het afschermen van netwerken tegen onbevoegde inbreuken, heeft zich ontwikkeld tot een nieuw (inter)nationaal veiligheidprobleem. Cyberaanvallen op computersystemen en -netwerken vormen een nieuw type bedreiging. Overheidsinstellingen en instituten krijgen te maken met ongeautoriseerde inbreuken op computersystemen, waarbij informatie kan worden ontvreemd of gemanipuleerd. Hierbij kan het gaan om militaire technologieën en waardevolle intellectuele eigendommen (in de vorm van ontwerpen, blauwdrukken en procesbeschrijvingen van bedrijven) die in digitale netwerken zijn opgeslagen. Verder vinden er regelmatig *defacements* (bekladdingen) van websites plaats.

Inlichtingen vormen een belangrijke pijler in iedere cyberstrategie om inbreuken tegen te gaan, en spelen een belangrijke rol bij het onderkennen van de intenties en mogelijkheden van de tegenstanders. Ook gaat het er om de schuilplaatsen, van waaruit cybercriminelen hun aanvallen uitvoeren, zo beperkt mogelijk te houden.

Cyberterreur en cybermisdaad zijn uitgegroeid tot een winstgevende sector die volgens een conservatieve schatting van de OESO ongeveer 100 miljard dollar op jaarbasis oplevert. Cybercriminelen beschikken over omvangrijke financiële middelen en dreigen de technologische wapenwedloop te winnen. Geschat werd dat eind 2008 vijftien procent van alle computers geïnfecteerd was met zogeheten *botnets* (software die zelfstandig opereert). Eind 2007 was dit nog tien procent. Uit een test van 36 commerciële antivirus-producten bleek dat minder dan de helft van de schadelijke software werd ontdekt.

Softwarepiraterij is een wereldwijd probleem. Al-Qa'ida en andere jihadistische organisaties verspreiden kopieën van software in het Arabisch. Gestolen programmatuur om e-mailverkeer te versleutelen is op grote schaal beschikbaar op webpagina's van al-Qa'ida-sympathisanten. Dergelijke programma's bevatten gereedschappen om cyervoetafdrukken en forensische gegevens te vernietigen en maken het zo voor autoriteiten vrijwel onmogelijk om personen in cyberspace te volgen.

De Informatiejihad

Het afgelopen jaar hebben al-Qa'ida en gelieerde organisaties hun presentie op internet opnieuw vergroot. Het netwerk verspreidt tegenwoordig vrijwel iedere drie

dagen een video- of geluidsboodschap, die snel wordt geplaatst op sympathiserende webpagina's die in de hele wereld worden ge-host.

De ontwikkelingen binnen de verschillende gebieden waar de mondiale jihad actief is, in het bijzonder de gewapende strijd in Afghanistan en Irak, waren aanleiding voor een propagandaoorlog die via internet en de massamedia wordt gevoerd. Het belang dat binnen de jihadistische gemeenschap wordt gehecht aan de informatiejihad werd onderstreept door de woordvoerder van het *Global Islamic Media Front* (GIMF), de spreekbuis van al-Qa'ida op internet. Volgens hem heerst binnen de jihadistische gemeenschap de overtuiging dat de massamedia worden gedomineerd door het Westen. Het belang van propaganda en in- en externe communicatie voor de wereldwijde jihad met gebruikmaking van alle mogelijke massamedia, zoals internet en satelliettelevisie, is voor de jihadistische beweging daarom toegenomen.

Begin 2009 plaatste het GIMF een bijna vier minuten durende instructievideo op internet over het gebruik van versleutelingssoftware. Tevens werd een aantal hyperlinks bijgeleverd om de software gratis te downloaden. De software werd oorspronkelijk in 2007 binnen de jihadistische gemeenschap verspreid en in 2008 kwam een geactualiseerde versie beschikbaar. De nieuwe versie bevat mogelijkheden voor versleuteling van *instant messages*, programma's om bestanden te converteren, en opties om berichten en bestanden met behulp van digitale handtekeningen en vingerafdrukken te bevestigen.

VI

Contra-inlichtingen en veiligheidstaak: veiligheidsbevordering

Contraspionage

De inspanningen van buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten (I&V-diensten) richtten zich ook in 2008 op het verwerven van informatie over geavanceerde technieken en systemen. Vitale onderdelen van bedrijfsleven en industrie vormen een doelwit voor het verkrijgen van hoogwaardige kennis en informatie over lopende technologische ontwikkelingen. Bedrijven die zijn betrokken bij (gerubriceerde) defensie-opdrachten vormen in dit licht een gewild doelwit. Samen met bondgenoten worden contra-inlichtingeninspanningen verricht.

Buitenlandse diensten hechten er groot belang aan vroegtijdig geïnformeerd te zijn over beleid, plannen en ontwikkelingen binnen de krijgsmacht, het bedrijfsleven en (technische) universiteiten. Hierdoor vormen hooggeplaatst personeel van de krijgsmacht en het bedrijfsleven, maar ook professoren en publieke personen (ambtenaren en politici) een aantrekkelijk doelwit. Er bestaat nauwelijks nog onderscheid in de belangstelling voor militaire en civiele informatie. Een speciaal doelwit zijn de vele

hooggeplaatste personen die inmiddels met pensioen zijn, maar over grote netwerken beschikken en daardoor de aandacht van buitenlandse I&V-diensten hebben.

Radicaal islamisme en de krijgsmacht

Ook het afgelopen jaar is de MIVD alert geweest op het onderkennen van tekenen die konden wijzen op het radicaliseren van (islamitische) personen of groepen van personen binnen de krijgsmacht. Onderwerpen als de inzet van de Nederlandse krijgsmacht in Uruzgan, de publiciteit rondom standpunten van PVV-voorman Wilders, de aangekondigde film van de voormalig moslim Ehsan Jami hielden de gemoederen binnen de (radicale) moslimgemeenschap in Nederland het afgelopen jaar bezig.

Binnen de radicale islam zijn grofweg twee hoofdstromingen te onderscheiden die hun gemeenschappelijke doel op verschillende wijze trachten te bereiken. De niet-gewelddadige vorm kiest voor *da'wa* (missie) of prediking van een radicaal-islamitische ideologie onder moslims die, naar het oordeel van de radicalen, het zicht op het ware

geloof zijn kwijtgeraakt. Radicale boodschappers roepen hun geloofsgenoten op om de moderne (westerse) normen en waarden af te zweren en stimuleren hun geloofsgenoten om terug te keren naar en te leven conform het – naar hun interpretatie – gestelde in de oorspronkelijke bronnen van de islam. De

gewelddadige vorm van de radicale islam kiest voor de jihad in de vorm van deelname aan de heilige oorlog.

In de hedendaagse radicale islam zijn deze opvattingen met name terug te vinden in het neo-salafisme. Aanhangers van deze fundamentalistische, radicale vorm van de islam willen terug naar de tijd van de profeet en verwerpen *tajdid* (vernieuwing) en *ijtihad* (zelfstandig redeneren). Vanuit hun anti-rationalistische houding interpreteren zij de religieuze bronnen letterlijk en verwerpen zij alle niet-islamitische hervormingen.

In het onderzoek naar radicaal islamisme binnen Defensie richt de MIVD zich primair op het onderkennen van personen in dienst

van Defensie, zowel militair als burger, die een radicaal islamitisch gedachtegoed aanhangen en uitdragen. Immers, aanhangers van deze stroming verafschuwen de westerse levensstijl en zien internationale vredesstroepen, bijvoorbeeld in Afghanistan, als bezettingsmacht. Gezien de Nederlandse deelname aan de missie in Afghanistan maakt dit de positie van de Nederlandse krijgsmacht extra kwetsbaar. De aanhangers van de radicale islam zijn veelal terug te vinden onder jongeren tussen de 18 en 25 jaar. De MIVD zal deze groep nauwlettend blijven volgen.

De door de MIVD uitgevoerde onderzoeken naar vermeende radicalisering van defensiepersoneel vinden veelal plaats in nauwe

samenwerking met de AIVD. Indien de resultaten van een onderzoek daartoe aanleiding geven, wordt negatief geadviseerd over de aanstelling tot militair door de afgifte van een 'Verklaring van Geen Bezwaar' (VGB) te weigeren, of wordt de VGB die is vereist voor het vervullen van een vertrouwensfunctie ingetrokken.

Rechtsextremisme

De MIVD verricht onderzoek naar rechts-extremistische partijen, organisaties, groeperingen en personen. Voor de MIVD staat hierbij de vraag centraal of de veiligheid en paraatheid van de krijgsmacht in gevaar wordt gebracht. Concreet richt het onderzoek zich op het onderkennen van personen of groepen van personen, werkzaam of anderszins aanwezig bij Defensie, die het rechts-extremistische gedachtegoed aanhangen en uitdragen. Verder zal uit onderzoek moeten blijken in hoeverre zij gelieerd aan of lid zijn van, dan wel (actief) steun verlenen aan rechts-extremistische partijen en organisaties.

In 2008 hebben verschijningsvormen van rechtsextremisme zich in beperkte mate gemanifesteerd binnen Defensie en is het aantal meldingen ten opzichte van 2007 gedaald. Slechts enkele meldingen hadden betrekking op het bekladden van defensieobjecten met runentekens, nazi-symbolen, discriminerende teksten en leuzen. Een klein deel had betrekking op personen die gelieerd zijn aan dan wel lid zijn van rechts-extremistische partijen en organisaties, of daar steun aan verlenen. Het grootste deel van de meldingen had betrekking op personen die zich zouden hebben schuldig gemaakt aan (vermeend) rechts-extremistische uitletingen en gedra-

gingen. Hierbij wordt opgemerkt dat niet alle gedragingen die onder de noemer rechts-extremisme worden gemeld, ook als zodanig in politieke of ideologische zin dienen te worden aangemerkt. Uit onderzoek blijkt dat er soms sprake is van ongewenst gedrag, zoals misplaatste humor, ruwe opleidingsmethoden, machogedrag of ander wan gedrag. Als deze door de MIVD onderkende ongewenste gedragingen mogelijkwijs strafbare feiten opleveren, wordt de Koninklijke Marechaussee of het Openbaar Ministerie geïnformeerd.

Betrokkenheid van (aspirant) defensie personeel bij (vermeend) rechtsextremisme wordt in alle gevallen onderzocht door de MIVD, in voorkomende gevallen in nauwe samenwerking met de AIVD. Indien de resultaten van een onderzoek daartoe aanleiding geven, wordt negatief geadviseerd over de aanstelling tot militair door de afgifte van een 'Verklaring van Geen Bezwaar' (VGB) te weigeren, of door de VGB die is vereist voor het vervullen van een vertrouwensfunctie, in te trekken.

Antimilitarisme

De MIVD onderzoekt activiteiten door (radical-)linkse organisaties of personen die afbreuk doen aan het functioneren van de defensieorganisatie, de defensie-industrie of van militaire bondgenoten die aanwezig zijn op Nederlands grondgebied. De aandacht richt zich vooral op individuen en groepen die er op uit zijn door acties hun onvrede met defensiegerelateerde zaken kenbaar te maken. In 2008 waren de meeste van dergelijke acties demonstratief van aard.

Antimilitaristen voerden, veelal in samen werking met personen uit de vredes-

CLOLONEL
CLOWNSLEGER EN MULTINATIONALS SCHIETEN
MARINE TE HULP
Tijdens WereldHavenDagen in Rotterdam

Vandaag, zaterdag 6 september, biedt een leger clowns zijn diensten aan aan de Koninklijke Marine, welke momenteel prominent aanwezig is hier op de Wereld Haven Dagen in Rotterdam. De clowns, afkomstig van het CloLoNel, ('Clownstijk Loslopend Nederlands Leger'), tonen diverse "kieteltechnieken" en "omtrekkende stuipbewegingen" aan de Mariniers. Dit alles uitgevoerd door een woudvoerder van de 'Initiatiefgroep Multinationals in Actie'(IMA). "Als dank voor het keurhume werk dat het leger al jaren opkapt voor oliecongolaten en multinationals," aldus de woudvoerder van de IMA, dhr. B.P. Halliburton.

De clowns schieten nu eigen zeggen de Marine te hulp omdat zij geloven dat de rol die het leger speelt als gesubsidieerde werkverschaffaar van het internationale bedrijfsleven te weinig aandacht krijgt. "Het leger staat nu een beetje voor aap," aldus Halliburton. "De huidige kosteninschatting van de Nederlandse operatie in Irak en Afghanistan is 358.750.000 Euro per jaar vanaf het begin van de operatie (Artikel-100-brief aan de kamer, 30 november 2007), bijna twee keer zo veel als aanvankelijk geschat. Het leger krijgt nauwelijks openbaar applaus voor deze investeringen in onze wapenhandel en onze overige nuttige infrastructuurle diensten. Ook de inspurringen om de VS van een strategische militaire positie te voorzien om controle te krijgen over de Centraal Azatische Olie- en Gasvoorraden alsmde een overwinch op concurrenten als Iran en China worden door ons breeduit wegelachen. Zo houdt het Westen immers de macht in handen. Het wordt tijd dat wij als Multinationals daarvoor zelf direct de handen uit de mouwen steken." Daarnaast geloven de clowns dat het "ophouwwerk" in Afghanistan een hoop Laurel en Hardy-gehalte heeft te krijgen, iets waar de clowns graag hun expertise voor uitleven. "Een weg aanleggen om deze vervolgelingen met een truck stuk te rijden, dat is grappig, maar het kan met de juiste timing nog veel grappiger," aldus Sergeant Servet, één van de betrokken clowns, gehuld in een legereenue vol emblemata van oliemaatschappijen. "De positie van Nederland op de ranglijst mest oorlogszuchtige landen sinds de Tweede Wereldoorlog is nummer 5 (Human Security Report/PNU). Vier andere voormalig koloniale machten staan boven Nederland. Dan verwacht je toch een stukje professionaliteit," vongt Halliburton toe.

In 2007 was het Clownsleger ook al te zien bij de Mariniers, waarbij ze hun "bizarre doch uiterst effectieve aanvalstechnieken" demonstreerden aan de collega's. Met name de canoevlugtechnieken van de kleurrijke soldaten zijn gevreesd. "We hebben zelfs wel ons meegemaakt dat we zo onzichtbaar waren dat we dachten dat de rest niet was komen opdagen. Toen zijn we allermal maar naar huis gegaan, met zijn honderden," aldus een van de clowns.

website: www.colonel.nl email: colonel@linuxmail.org

bron cijfers. Fry Nederland dossiers: Afghanistan in cijfers

beweging, actie op de volgende thema's: tegen de uitzending van Nederlandse militairen naar Afghanistan, tegen acties van Defensie om personeel te werven, tegen de vermeende aanwezigheid van kernwapens op Nederlands grondgebied en tegen de wapen handel. Deze acties waren bedoeld om het publiek en de politiek te beïnvloeden.

Op internationaal vlak hebben Nederlandse vredes- en antimilitaristische organisaties de banden met buitenlandse zusterorganisaties aangehaald. Enige honderden activisten uit

HOE VERSLAVEND IS WAPENHANDEL?

U staat hier voor de eerste wapenbeurs van Nederlandse Industrie voor Defensie en Veiligheid. De jaren ervoor waren dit bureau van de NIID in Den Haag en Rijswijk; die bewerden vooral elektronisch speelgoed te verkopen. Maar het is nu duidelijk dat dit geen spellers meer zijn. De "war games" van de NIID vormden wel degelijk een onderdeel van serieuze oorlogsvoorbereiding. Er kan militair mee worden getraind of gestimuleerd, en het gaat om technologie die is toegepast in Irak. Met dit speelgoed afstand kan je raketten slagen,

MAAR ER IS MEER – VEEL MEER...

Blijkens het persbericht dat de NIDV zelf in augustus heeft uitgegeven is er reclame voor de Joint Strike Fighter (JSF), verschillende helikopterprojecten, ICT, counter improvised Explosive Devices, sensortechnologie. Ook de overheid moet doen. Er zijn stands voor: aerospace, landsystemen, marine mar�eause, veiligheid. Oorlog en oorlogsvoorbereiding wordt dus hier verkocht als handelwaar en "technische vooruitgang" op het gebied van veiligheid.

Deze wapenbeurs is hot. Beleggers, die na de kredietcrisis op nieuwe winsten azen, worden dooverwezen naar de wapenhandel. "Het is [...] redelijk plausibel dat sandalen in de wapenindustrie een groot groepotentieel hebben", zegt Cingendaelsexpert Rob de Wijk, daarbij speculerend op het Chinese en Russische gevaar (*Spoits!*, 1 oktober 2008)

In Nederland graast de vrede de kuudde voor, maar overal elders hoort men het trommelvuur en ziet men de kruiddamper aan de horizon. Met de waar die hier wordt verhandeld ter wille van het rendement...

HET WORDT TIJD DAT ELKE BURGER VAN NEDERLAND ZICH BEWUST WORDT

- van de dreiging die van dit soort beurzige spelletjes uitgaat
- van de vanezelstrekheid waarmee men moordwaffen als marktwaar slijt
- van het bloed dat achter de façades van de reclamebanen en de beurzenindexen stroomt

Orlog is geen handelwaar en kan **nooit** leiden tot veiligheid. We moeten met onze protesten duidelijk maken dat handel in oorlog moet tot een vreedzame samenleving kan leiden en dat oorlogsmis in de marktwerking de oorlogsdraging in stand houdt. Daar mag onze samenleving zich niet voor lenen.

Er mag geen Nederlands militair-industrieel complex komen, dat eindeloos reclame gaat maken voor zichzelf.

Er mag geen ijzeren driehoek ontstaan van politici, industrieën en managers, die erop gaan toezien dat het **NOOT MEER VREDE WORDT**.

Er mag - zeker in Nederland - geen generatie ontstaan die tegenover het nageslacht haat zeggen: **WIR HABEN ES NICHT GEWUSST**.

**GEEN MAN, GEEN VROUW, GEEN CENT, EN ZEKER
GEEN SPEELTJES VOOR DE OORLOG.
GEEN WAPENBEURZEN IN HET LAND**

Haags Vredesplatform

In 2008 zijn 16 antimilitaristische acties geïdentificeerd tegen 29 in 2007 en 32 in 2006. De dalende lijn die zich in 2005 aftekende, heeft zich daarmee voortgezet. Desondanks worden ook in 2009 acties verwacht tegen het defensieapparaat, tegen militaire objecten en/of tegen bedrijven die met Defensie worden geassocieerd.

De MIVD probeert de potentiële schade aan defensiebelangen als gevolg van acties te beperken door het bewakings- en beveiligingspersoneel te adviseren en, voor zover mogelijk, vooraf te waarschuwen voor op stapel staande acties.

Meldingen en incidenten

De MIVD registreert meldingen van (vermeende) veiligheidsincidenten die zich bij of in relatie tot Defensie voordoen. Hierdoor

kunnen incidenten systematisch en trendmatig op contra-inlichtingen- en veiligheidsaspecten worden geanalyseerd, waardoor Defensie gerichte maatregelen kan treffen om de veiligheid te verbeteren. In dit verband werkt de MIVD samen met de Beveiligingsautoriteit Defensie en de Koninklijke Marechaussee, maar ook met de AIVD en het KLPD.

Industrieveiligheid

Industrieveiligheid omvat de beveiliging van personeel, materieel en gegevens bij civiele bedrijven die zijn belast met de uitvoering van gerubriceerde of risicogevoelige defensieopdrachten. Het werkterrein omvat derhalve de gehele defensieorganisatie en alle bedrijven die voor Defensie gerubriceerde en wel risicogevoelige opdrachten uitvoeren.

In het kader van defensieopdrachten en bondgenootschappelijke samenwerking kan aan bedrijven en onderzoeksinstututen gerubriceerde en wel risicogevoelige informatie beschikbaar worden gesteld of aldaar worden gegenereerd. Aan deze bedrijven en instituten worden adviezen verstrekt over de implementatie van beveiligingseisen.

Daarnaast wordt controle uitgeoefend op de naleving van de beveiligingseisen. In 2008 hebben inspecteurs van de MIVD zo'n 425 bedrijfsbezoeken afgelegd, 45 briefings gegeven en acht *audits* uitgevoerd. In totaal werden zo'n 520 bedrijven ingeschakeld voor gerubriceerde defensieopdrachten, ongeveer 30 minder dan in 2007.

De MIVD adviseerde in 2008 op beveiligingsgebied ook bedrijven die deelnamen aan NAVO-opdrachten, bijvoorbeeld het NH90-helikopterproject. Tevens werden in samenwerking met het ministerie van Economische Zaken adviezen gegeven om de proliferatie van militaire technologie tegen te gaan.

In 2008 is een nieuw concept opgesteld van de *Algemene Beveiligingseisen voor defensieopdrachten (ABDO)* dat in 2009 van kracht zal worden.

De MIVD draagt zorg voor uitvoering van het Koninklijk Besluit (KB) op grond waarvan het maken van (beeld)opnamen vanuit luchtvaartuigen aan een vergunningsplicht is onderworpen. In 2008 zijn 298 permanente en 60 tijdelijke vergunningen verleend. De technologische ontwikkelingen op het gebied van satellietbeelden hebben geleid tot een discussie omtrent de handhaafbaarheid van het KB.

De MIVD behandelt aanvragen, *Requests for Visits*, voor Nederlandse defensiemedewerkers die een bezoek brengen aan buitenlandse (NAVO)-instanties, en buitenlanders die in Nederland een defensielocatie willen bezoeken. In 2008 zijn circa 1750 uitgaande en 500 inkomende *Requests for Visit* verwerkt.

Personele veiligheid

De MIVD is belast met de uitvoering van veiligheidsonderzoeken naar (aspirant) vertrouwensfunctionarissen bij het ministerie van Defensie en bij de defensieorderbedrijven. Alle militaire functies en ongeveer tachtig procent van de burgerfuncties bij Defensie zijn vertrouwensfuncties. In het kader van deze veiligheidsonderzoeken worden drie categorieën onderscheiden: initiële onderzoeken naar sollicitanten, hernieuwde onderzoeken naar reeds bij Defensie werkzaam personeel en onderzoeken naar personeel van defensieorderbedrijven. Hernieuwde onderzoeken vinden elke vijf jaar plaats, maar ook wanneer zich feiten en/of omstandigheden voordoen die een dergelijk onderzoek rechtvaardigen.

Commandanten bij Defensie zijn verplicht veiligheidsrelevante incidenten waarbij defensiepersoneel is betrokken, aan de MIVD te melden. Een dergelijke melding kan aanleiding zijn voor het instellen van een hernieuwd veiligheidsonderzoek. In 2008 zijn 31.800 veiligheidsonderzoeken in behandeling genomen. Doorgaans werden de veiligheidsonderzoeken binnen de wettelijke termijn van acht weken uitgevoerd. In 2008 werd deze termijn in ongeveer drie procent van de gevallen overschreden (tegen vijf procent in 2007), meestal omdat er veiligheidsrelevante antecedenten werden

Jaar	2006	2007	2008
Aantal onderzoeken	33.032	30.958	31.809

Overzicht weigering afgifte / intrekkingen verklaring van geen bezwaar

Categorie	2006	2007	2008
Weigeringen	217	200	89
Intrekkingen	13	12	6

geconstateerd die aanleiding gaven tot nader onderzoek. Daarnaast kan het ontbreken van gegevens, bijvoorbeeld omdat betrokken een periode in het buitenland verbleef, en de daarmee samenhangende noodzaak om navraag te doen bij andere (buitenlandse) diensten, een vertragende factor vormen.

Naar verwachting zal de vraag naar veiligheidsonderzoeken onveranderd hoog blijven, onder meer vanwege het Defensie Actieplan Werving en Behoud. Ook uitzendingen, de periodieke herijking van vertrouwensfuncties alsmede reorganisaties binnen Defensie dragen bij aan het hoge aantal onderzoeken.

Een Verklaring van Geen Bezwaar (VGB) wordt aangegeven als uit het veiligheidsonderzoek geen nadelige antecedenten zijn gebleken. In 2008 daalde het aantal weigeringen en intrekkingen van de VGB ten opzichte van 2007 (zie onderstaande tabel). Deze afname werd grotendeels veroorzaakt door het beleid om in het kader van toegangsverlening tot defensieobjecten niet in alle gevallen een veiligheidsonderzoek uit te voeren. Dit leidde tot een afname met enkele duizenden veiligheidsonderzoeken.

De digitalisering van het archief veiligheidsonderzoeken van de dienst is in 2008

voortgezet. Met ingang van 2009 wordt een belangrijk deel van het werkproces veiligheidsonderzoeken door een elektronische *workflow* ondersteund. De digitalisering van het archief en van de werkprocessen zal naar verwachting bijdragen aan het verkorten van de doorlooptijd van veiligheidsonderzoeken.

De MIVD en de AIVD werken ook inzake de uitvoering van veiligheidsonderzoeken samen. Sinds het najaar van 2008 is er over en weer sprake van personele uitwisseling op dit terrein. Met de AIVD zal ook in 2009 overleg worden gevoerd over nieuwe ontwikkelingen op het gebied van veiligheidsonderzoeken.

ICT-onderzoek

De MIVD verrichtte in 2008, naar aanleiding van een aantal incidenten, forensische ICT-onderzoeken, gericht op mogelijke compromittatie van (gerubriceerde) defensiegegevens en op illegale modificaties van defensienetwerken.

Daarnaast werd een aantal onderzoeken uitgevoerd ter verbetering van de forensische onderzoeksmethodiek. Zo werd er bijvoorbeeld onderzoek gedaan naar de werking van een gemanipuleerde USB-stick waarop een *rootkit* was geïnstalleerd, bedoeld om

van afstand controle over een computer te verkrijgen.

Elektronische Veiligheidsonderzoeken

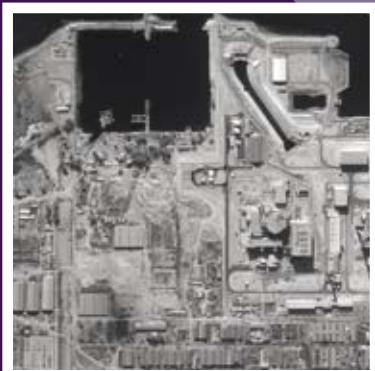
De MIVD verricht onderzoek naar de aanwezigheid van afluisterapparatuur en/of misconfiguraties van telecommunicatie systemen bij defensie- of daarvan gerelateerde locaties in binnen- en buitenland. De onderzoeken vinden, zowel periodiek als incidentgestuurd, plaats op locaties waar hoggerubriceerde informatie wordt besproken of verwerkt. Het betreft vooral vergader- en werkruimtes. Het afgelopen jaar heeft het EVO-team 128 ruimtes onderzocht, waarbij geen afluister- en/of observatieapparatuur zijn aangetroffen. Wel werden enkele onjuiste configuraties aangetroffen, waardoor informatielekage had kunnen optreden.

In algemene zin is de beveiliging van elektronische gegevens binnen Defensie op orde. De kans op incidenten wordt door de toenemende complexiteit van de gebruikte technologie en de beveiliging daarvan wel steeds groter. De eenvoudige verkrijgbaarheid van audiovisuele ontvangst- en zendapparatuur, netwerk-analyzers en aanverwante software vergroot de dreiging tegen de defensie-infrastructuur. Het onderzoek naar de status van beveiliging, maar ook incidentonderzoeken worden daardoor complexer. De inbedding van de beveiliging in het algemene bedrijfsproces binnen Defensie is voortdurend een punt van aandacht. Met name op het gebied van organisatorische en procedurele maatregelen is in het kader van de elektronische veiligheid nog meer winst te boeken. De beveiligingsadviezen van de MIVD zijn bedoeld om de situatie te verbeteren.

VII

Ontwikkelingen op (contra)inlichtingen- en veiligheidsgebied

Nationale veiligheid

Medio 2007 stelde het kabinet de Strategie Nationale Veiligheid vast. Tot deze interdepartementale strategie werd besloten omdat de Nederlandse samenleving kwetsbaar is voor inbreuken op de nationale veiligheid. Het antwoord op bestaande en nieuwe dreigingen kan niet door één ministerie worden gegeven, maar vereist een interdepartementale aanpak. De Strategie Nationale Veiligheid heeft als doel inzicht te geven in veiligheidsdreigingen, de impact daarvan op de samenleving en het voorkomen van inbreuken op de veiligheid. De eerste fase van de werkwijze nationale veiligheid, met name de risicoanalyse en -beoordeling, werd in 2008 afgerond. Daarnaast is een strategische planning, met bijbehorende capaciteitenanalyse, opgesteld. Daarin wordt beschreven welke capaciteiten nodig zijn om de dreigingen het hoofd te kunnen bieden.

Inlichtingen- en veiligheidsketen

Defensie

Het belang van een goede inlichtingenpositie wordt door de huidige operatie in Afghanistan bevestigd. Al in 2006 heeft Defensie

de aanbevelingen van de toenmalige Onderzoeks groep Inlichtingen en Veiligheid Defensie (OIVD) om de totale inlichtingen- en veiligheidsketen bij Defensie te ver-

sterken, overgenomen. Naast versterking van de organisatie van de MIVD wordt ook het huidige ISTAR-bataljon versterkt en omgevormd tot een defensiebreed Joint ISTAR Commando. Ook is de Directie Operaties van de Commandant der Strijdkrachten (CDS) versterkt met een inlichtingocomponent, de zogeheten J2-functie. Zowel de reorganisatie van de MIVD als de invulling van de J2-functie zijn in 2008 gerealiseerd. De omvorming van het ISTAR bataljon tot het Joint ISTAR Commando loopt en zal in 2009 een feit zijn.

De aanbevelingen uit het rapport van de OIVD worden doorgevoerd. Daarbij wordt nadrukkelijk rekening gehouden met de ervaringen die tijdens de missie in Afghanistan zijn opgedaan. In dit kader heeft de MIVD een nieuw operationeel concept uitgewerkt, het zogenoemde *Joint Collection & Fusion Concept*, waarbinnen de MIVD en de operationele eenheden (onder andere ISTAR-eenheden en inlichtingensecties) gezamenlijk kunnen optreden. De MIVD zal in 2009, in nauwe samenwerking met de CDS, stappen ondernemen om de inlich-

tingenondersteuning in het inzetgebied te verbeteren. Belangrijke voorwaarde voor deze werkwijze is de aanwezigheid van een veilig netwerk, waarover inlichtingen kunnen worden gedistribueerd. In 2008 is het nieuwe, hoger gebrachte netwerk ATLAS van de MIVD succesvol geïmplementeerd in het inzetgebied. Uitbreiding van dit netwerk naar eenheden van het ISTAR-bataljon ter plaatse is voor 2009 voorzien.

In 2008 is de Inlichtingenketen van Defensie met 56 functies versterkt, waarvan 51 bij de MIVD. Naast de structurele uitbreiding is de MIVD ook voor de duur van de operatie in Afghanistan tijdelijk versterkt om beter te kunnen voorzien in inlichtingen met betrekking tot IEDs. Voor de komende jaren is structurele personele uitbreiding voorzien (tot en met 2013) voor de gehele inlichtingenketen nog eens 195 functies waarvan 69 functies voor de MIVD.

Op ICT-gebied zijn onderzoeken gestart om defensiebreed de operationele inlichtingenondersteuning in inzetgebieden te verbeteren. Initiatieven zijn ontwikkeld om Defensie in de komende jaren te voorzien van een hoger gebrachte nationaal netwerk zodat onder andere de MIVD beter in staat is zijn producten snel en veilig bij de opdrachtgevers te krijgen.

Defensie Inlichtingen- en Veiligheids Raad (DIVR)

Op grond van de aanbevelingen van de OIVD is in 2007 besloten tot de oprichting van de Defensie Inlichtingen- en Veiligheids Raad (DIVR) om zo te komen tot verdergaande coördinatie van de inlichtingen- en veiligheidstaken en -organisaties binnen Defensie. De DIVR wordt voorgezeten door de secretaris-generaal. De andere leden zijn de Commandant der Strijdkrachten, de hoofddirecteur Algemeen Beleid, de hoofddirecteur Financiën en Control, de directeur Juridische Zaken en de directeur MIVD. Laatstgenoemde vervult de rol van Inlichtingen- en Veiligheid Autoriteit Defensie, hetgeen betekent dat hij leidend is bij het opstellen van de agenda van de DIVR en dat hij krijgsmachtbrede inlichtingen- en veiligheidaangelegenheden bewaakt. Deze autoriteitsfunctie betreft nadrukkelijk geen formele zeggenschap, zoals bij andere autoriteitsfuncties met een wettelijke grondslag, maar een signalerende functie richting de (leden van de) DIVR.

De DIVR is in 2008 drie keer bijeen geweest en heeft toen gesproken over het ontwikkelen van loopbaanbeleid voor inlichtingen- en veiligheidspersoneel; de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 in relatie tot lopende internationale mili-

taire operaties; interim operationele luchtgrondwaarnemingscapaciteit in Uruzgan; onderzoek naar *lessons learned* voor de MIVD na aanleiding van het onderzoek van de Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen en Veiligheidsdiensten naar het optreden van de AIVD rondom Mohammed B.; nationale hooggerubriceerde netwerken; en inlichtingenondersteuning bij lopende operaties. De DIVR is een waardevol orgaan

gebleken; inlichtingen en veiligheidsvraagstukken worden voortvarend opgepakt.

Informatievoorziening

Open Source Intelligence (OSINT)

De Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 stelt dat, voordat de MIVD van bijzondere verwervingsmiddelen gebruik mag maken, eerst open bronnen geraad-

pleegd moeten worden. Mede in dat verband wordt dit organisatieel uitgebreid. De uitbreiding was al geadviseerd door de OIVD. Naar verwachting wordt de uitbreiding medio 2009 geëffectueerd en kan een nog betere dienstverlening voor het inlichtingenproces worden gerealiseerd.

In september 2008 was Nederland gastheer van het congres van de *International Open Source Working Group (IOSWG)*, georganiseerd door de MIVD en de AIVD. De IOSWG is een samenwerkingsverband van 's werelds belangrijkste OSINT-afdelingen onder aansturing van de Amerikaanse *Office Director of National Intelligence, Open Source Center*. Het congres was een belangrijk netwerk voor het delen van informatie.

In 2008 is de samenwerking met de AIVD op OSINT-gebied geïntensiveerd. Gezamenlijk is een overzicht gemaakt van terreinen waarop samenwerking haalbaar is. Daaraan zal in 2009 concreter invulling worden gegeven.

Imagery Intelligence (IMINT)

Ook in 2008 werden satelliet- en luchtfoto's gebruikt binnen de MIVD en de rest van de krijgsmacht. De analyse van dit beeldmateriaal wordt onder meer gebruikt bij het onderzoek naar de proliferatie van massavernietigingswapens, de daarbij behorende overbrengingsmiddelen alsmede bij het monitoren van de relevante militaire ontwikkelingen in de landen waarvoor de MIVD belangstelling heeft. De MIVD analyseert de satelliet- en luchtfoto's en verwerkt deze analyse in producten die worden gebruikt bij de planning en uitvoering van operaties. Op het gebied van *Intelligence, Surveillance and Reconnaissance (ISR)* loopt binnen de krijgs-

macht een aantal projecten ter versterking van de inlichtingenketen.

Geospatial Intelligence (GEOINT)

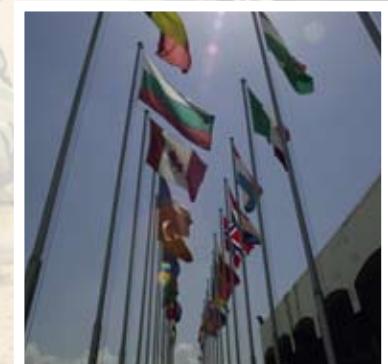
De MIVD werkte in 2008 mee aan een beleidsstudie voor de invoering van *Geospatial Intelligence (GEOINT)*. Deze studie wordt in 2009 voortgezet. De MIVD is zeer geïnteresseerd in deze ontwikkelingen en overweegt GEOINT op termijn in te gaan voeren. GEOINT is een combinatie van *imagery intelligence* en geografische informatie. Het doel van GEOINT is de invloed inzichtelijk maken van zaken die betrekking hebben op het eigen optreden, maar ook op dat van de vijand. Het product dat GEOINT levert is een digitale kaart van een gebied. Die kaart bestaat uit verschillende dimensies, waarin uiteenlopende informatie kan worden weergegeven. Het beeldmateriaal, *Imagery intelligence (IMINT)*, kan bijvoorbeeld worden aangevuld met geografische informatie en data uit andere analyses en bronnen zoals *Human Intelligence (HUMINT)*, *Signals Intelligence (SIGINT)* en *Open Source Intelligence (OSINT)*. GEOINT geeft de analist de mogelijkheid om snel meer complexe verbindingen tussen verschillende types data en informatie te maken.

Classified Intelligence (CLASSINT)

CLASSINT verwerft en ontsluit gerubriceerde informatie uit externe militaire netwerken en netwerken met zuster- en partnerdiensten. Op jaarrichting worden ongeveer 250.000 gerubriceerde documenten ontsloten. De verwachting is dat dit aantal zal blijven toenemen.

Begin 2009 wordt een nieuw informatie-managementsysteem geïntroduceerd ter verbetering van de informatievoorziening voor analisten.

VIII

Samenwerking

Nationale samenwerking

In 2008 is de eerdere ingezette verdieping van de samenwerking met diverse nationale instanties voortgezet. Met de AIVD werden samenwerkingsgebieden geïdentificeerd en dat leidde in 2008 tot de oprichting van de Unit CP. De nauwe samenwerking met de ministeries van Algemene Zaken, Justitie en Buitenlandse Zaken werd in 2008 voortgezet.

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD)

In 2008 werd de samenwerking met de AIVD verder uitgebreid. Er werd een gezamenlijke Unit Contraproliferatie (Unit CP) opgericht, die bij de MIVD is gehuisvest. De Unit CP werkt voor beide diensten en treedt naar buiten toe als eenheid op. Het hoofd van de unit is een AIVD-medewerker; het plaatsvervangend hoofd is afkomstig van de MIVD.

De Unit CP geeft invulling aan de wettelijke taken van beide diensten met betrekking tot alle inlichtingen- en veiligheidsaspecten op het gebied van de proliferatie van

massavernietigingswapens en hun overbrengingsmiddelen. Belangrijk voordeel van een gezamenlijk team is het voorkomen van doublures in de werkzaamheden en het bijdragen aan een doeltreffende taakuitvoering. Alle producten van de Unit CP worden namens beide diensten uitgegeven.

In 2008 werden al bestaande operationele samenwerkingsverbanden verder uitgewerkt of geïmplementeerd. Ook op andere terreinen is sprake van nauwere samenwerking of bestaan concrete voornemens in die richting, bijvoorbeeld op het gebied van veiligheidsonderzoeken. Het doel van de samenwerking tussen beide diensten is het vergroten van de synergie. Ook en vooral inzake het Aanwijzingsbesluit Buitenland vindt bij voortdurend intensieve afstemming en samenwerking plaats. De MIVD en AIVD werken al langer intensief samen in de Nationale Sigint Organisatie. Het streven is ieder jaar een stap in de samenwerking te zetten.

Nationale Sigint Organisatie (NSO)

De drie hoofdtaken van de NSO zijn: het verwerven (door onderschepping) van ver-

bindingsinlichtingen voor de diensten, het uitvoeren van onderzoek gericht op innovatie en continuïteit van de interceptie en het instandhouden van expeditionaire capaciteiten voor het fysiek ondersteunen van bijvoorbeeld crisisbeheersingsoperaties. De interceptetaak van de NSO is gericht op twee doelen: het ontvangen en opnemen van door de diensten van belang geachte, niet-kabelgebonden telecommunicatie door gerichte en ongerichte interceptie en het verkennen van de ether (*searchen*).

De NSO is beheermaatig ondergebracht bij de MIVD en wordt gezagsmatig door de MIVD en de AIVD gezamenlijk aangestuurd.

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb)

De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb) heeft als taak het risico van terroristische aanslagen in Nederland zoveel mogelijk te verkleinen, alsmede het op voorhand beperken van schade als gevolg van een mogelijke aanslag. De NCTb heeft de centrale regie rond terrorismebestrijding en zorgt dat de samenwerking tussen alle betrokken partijen op een structureel hoog

peil komt en blijft. De NCTb is ook verantwoordelijk voor de vaststelling van het dreigingsniveau in Nederland.

De MIVD levert structurele bijdragen aan de NCTb, zoals de bijdragen ten behoeve van het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN), de MIVD Terrorism Bi-Weekly en het Nationaal Alerteringssysteem. Deze producten, die de MIVD opstelt vanuit haar oorspronkelijke taakstelling, sluiten goed aan bij de informatiebehoefte van de NCTb. Ze vormen een belangrijke bron van informatie en leveren een degelijke bijdrage aan het totaalbeeld van buitenlandse ontwikkelingen op het terrein van terrorisme. Dit helpt de NCTb de internationaal-strategische context en de ontwikkelingen van het internationale terrorisme in de diverse regio's beter te duiden.

Tevens verschaffen deze MIVD-bijdragen inzichten in ondermeer diverse buitenlands-politieke ontwikkelingen, de activiteiten van jihadistische groeperingen, strijdtoneelen van de radicale jihad en financieringsstromen; zaken die van groot belang zijn voor het duiden van de actuele terroristische dreiging tegen Nederland.

Het stelsel Bewaken en Beveiligen is ingesteld om dreigingen in Nederland te kunnen kwantificeren en kwalificeren. Binnen het stelsel werken onder meer de MIVD, de AIVD en het Korps landelijke politiediensten (KLPD) nauw samen. In het stelsel Bewaken en Beveiligen worden personen, objecten en diensten opgenomen vanwege het nationale belang dat met hun veiligheid en ongestoord functioneren is gemoeid. In het kader van dit

stelsel participeren MIVD, AIVD en KLPD in het Afstemmingsoverleg Bewaken en Beveiligen, dat wordt voorgezeten door de Coördinator Bewaken en Beveiligen van de NCTb.

De bijdrage van de MIVD aan het stelsel Bewaken en Beveiligen bestaat verder uit het beschikbaar stellen van analyses over landen die Nederlandse bewindslieden en Tweede Kamerleden bezoeken. Daarnaast zijn dreigingsinschattingen en -analyses opgesteld in het kader van bezoeken van buitenlandse bewindslieden aan Nederland en over onder meer evenementen en objecten in Nederland.

De samenwerking en informatie-uitwisseling op het gebied van terrorismebestrijding met de NCTb is vastgelegd in een convenant.

Coördinerend Overleg Terrorismebestrijding

De MIVD neemt deel aan het Coördinerend Overleg Terrorismebestrijding. In dit samenwerkingsoverleg, onder voorzitterschap van de NCTb, hebben ook de AIVD, het Openbaar Ministerie (OM), de Belastingdienst, de Koninklijke Marechaussee, het Korps landelijke politiediensten (KLPD), de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) en het ministerie van Justitie zitting. De MIVD levert in dit overleg een bijdrage aan het formuleren van het beleid met betrekking tot terrorismebestrijding.

Gezamenlijk Comité Terrorismebestrijding (GCT)

Verder neemt de MIVD deel aan het overleg binnen het Gezamenlijk Comité Terrorismebestrijding (GCT), dat onder voorzitterschap staat van de NCTb. Een belangrijke taak van het GCT is het ondersteunen van de minister

van Justitie bij de invulling van zijn coördinerende taak inzake terrorismebestrijding. De MIVD levert ook in dit overleg een bijdrage aan het formuleren van het beleid met betrekking tot terrorismebestrijding.

Contraterrorisme Infobox

In het kader van de terreurbestrijding is in 2004 de Contraterrorisme Informatiebox (CT-Infobox) opgericht. De CT-Infobox is een samenwerkingsverband van AIVD, KLPD, IND, MIVD, OM, FIOD-ECD en de Koninklijke Marechaussee op het gebied van terrorismebestrijding en is ondergebracht bij de AIVD. Doel is het uitwisselen van specifieke informatie over personen die op enigerlei wijze betrokken (lijken te) zijn bij islamitisch terrorisme of daarmee verwante activiteiten. Binnen de CT-Infobox wordt informatie met betrekking tot personen integraal geanalyseerd. Daarnaast dient de CT-Infobox als forum waarin gezamenlijke adviezen worden opgesteld over bijvoorbeeld het treffen van verstoringmaatregelen.

De steeds intensievere samenwerking tussen de diensten binnen de CT-Infobox werpt zijn vruchten af. Dankzij de participatie in de CT-Infobox is het zicht van de MIVD op mogelijke radicalisering onder (voormalig) defensiepersoneel en mogelijke betrokkenheid van (voormalig) defensiepersoneel bij terroristische netwerken en terroristische activiteiten duidelijk verbeterd.

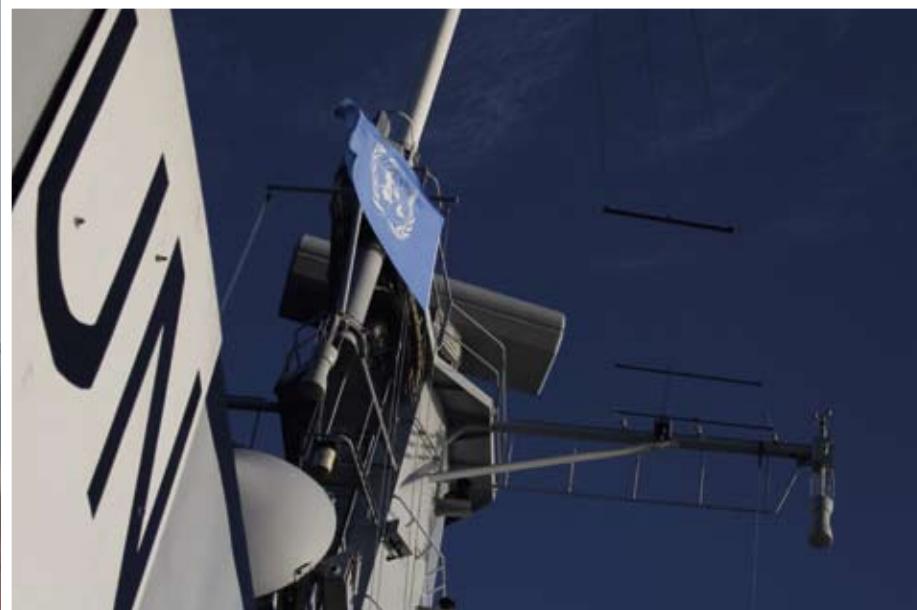
Initiatieven op onder meer procedureel, methodisch en ICT-gebied, zowel binnen de CT-Infobox als binnen de MIVD, om de naslagmogelijkheden, samenwerking en analyse verder te verbeteren, zullen in 2009 worden voortgezet.

Internationale samenwerking

Internationale samenwerking op het gebied van inlichtingen en veiligheid vindt plaats in bilateraal, multilateraal en/of multinationaal verband. Er bestaan samenwerkingsverbanden inzake Afghanistan, Irak, de Balkan, Trans-Kaukasië, Afrika en het Midden-Oosten, maar ook op het gebied van thematische onderwerpen als militaire technologie, terrorismebestrijding en proliferatie van massavernietigingswapens. De wijze van samenwerking met partnerdiensten is vastgelegd in zogeheten *Memoranda of Understanding*. Op basis van bestaande netwerken kan snel aansluiting worden gevonden bij multilaterale verbanden, indien optreden van de krijgsmacht in coalitieverband dit vereist.

In de praktijk zijn diverse vormen van samenwerking met partners mogelijk. Naast de in de *Memoranda of Understanding*

afgesproken uitwisseling van (contra)inlichtingenproducten kunnen partnerdiensten elkaar (schriftelijk) vragen stellen. Ook vindt frequent bilateraal overleg tussen analisten plaats. In multinationaal verband participeert de MIVD in de inlichtingen- en veiligheidsactiviteiten van de NAVO en de Europese Unie.

Bilateraal

De MIVD werkt zowel binnen als buiten het NAVO-bondgenootschap samen met buitenlandse partnerdiensten. Dit is noodzakelijk om de eigen informatiepositie te toetsen en te verbeteren. Iedere partner heeft een eigen profiel en een specifieke informatiepositie. Bij bilaterale samenwerking en informatieuitwisseling is altijd sprake van wederzijdse belangen. De kennis van en over die wederzijdse belangen wordt in de inlichtingenwereld aangeduid als strategische kennis. In 2008 zijn nieuwe werkwijzen ontwikkeld om meer efficiëntie en effectiviteit te bereiken.

De primaire partners van de MIVD zijn voornamelijk te vinden onder de NAVO- en EU-bondgenoten en onder coalitiepartners buiten de NAVO. Bilaterale internationale samenwerking is een dynamisch proces, waarbij, naar prioriteit, nieuwe relaties worden aangegaan, bestaande relaties worden geintensiveerd en niet-effectieve relaties worden beëindigd. Ook in 2008 zijn in dat verband nieuwe partners benaderd waarvan wordt verwacht dat zij een bijdrage kunnen leveren aan de verbetering van de informatiepositie. Op thematisch gebied werkt de MIVD samen met partnerdiensten, instituten en instellingen. Het gaat daarbij vooral om het uitwisselen van informatie om de informatieposities te versterken. Dat is in de nationale context van belang in het

kader van het beschermen van de eigen uitgezonden eenheden. Deze eenheden worden ondersteund met inlichtingen- en veiligheidsproducten. Maar ook op het gebied van contraproliferatie en contraterrorisme wordt om dezelfde redenen internationaal samengewerkt.

Multinationaal

De multinationale samenwerking op inlichtingengebied speelt zich af binnen de NAVO en met de EU-partners. Hierbij worden op verschillende niveaus inlichtingen gedeeld en wordt beleidsmatig samengewerkt op ondermeer het gebied van doctrine en standaardisatie. De samenwerking vindt plaats op zowel strategisch als operationeel niveau. vergeleken met bilaterale informatie-

uitwisseling bestaan op multinationaal niveau beperkingen in de mate en snelheid van informatie-uitwisseling. Belangrijkste oorzaak is de zogenoemde *third-party rule*, die als vuistregel voorschrijft dat inlichtingendiensten geen analyses aan derden verstrekken als daarin ook informatie van een partner is verwerkt.

Internationaal participeert de MIVD in een groot aantal samenwerkingsverbanden op diverse deelgebieden, zoals *open source intelligence*, *imagery intelligence*, *human intelligence* en verbindingseinlichtingen.

NAVO

Binnen de NAVO worden inlichtingen op verschillende niveaus gedeeld. De uitwisseling van inlichtingen verloopt via het speciaal daarvoor ontworpen gerubriceerd computer-netwerk BICES. BICES maakt uitwisseling van inlichtingen mogelijk tussen de MIVD en het NAVO-hoofdkwartier, tussen de operationele hoofdkwartieren en het tactische niveau, maar ook tussen de MIVD en de diensten van de overige NAVO-landen. De ontwikkelingen op dit gebied gaan snel en ook in 2008 is verder gewerkt aan de uitbreiding en verdere ontwikkeling van dit net-

werk. Dit heeft ertoe geleid dat het gebruik van BICES in 2008 zeer is geïntensiveerd. Daarnaast is BICES kandidaat om bij de EU te worden geïmplementeerd als EU-netwerk. De directeur MIVD is voorzitter van de *Board of Governors* van de *NATO BICES Agency*.

Ook op beleidmatig niveau vindt binnen de NAVO samenwerking plaats. *De NATO Intelligence Board* (NIB), die twee keer per jaar bijeenkomt, is het hoogste besluitvormend orgaan. De directeur MIVD is lid van de NIB. De NIB neemt zelfstandig beslissingen op het gebied van inlichtingen en veiligheid, maar adviseert ook het Militair Comité van de NAVO over te nemen besluiten. In de NIB komen vooral onderwerpen aan de orde op gebied van de verbetering van de uitwisseling van inlichtingen of de verbetering van de inlichtingenondersteuning van operaties, maar ook worden er studies geïnitieerd en toekomstverkenningen uitgevoerd. Een laatste activiteit van de NIB is het afgeven van richtlijnen inzake diverse NAVO-beleids- en planningsdocumenten en NAVO-inlichtingenproducten.

In 2008 zijn onder meer initiatieven ontplexd op het gebied van inlichtingenuitwisseling, samenwerking in inzetgebieden, *geospatial* en *imagery intelligence*, *counter IED* en *Intelligence, Surveillance and Reconnaissance*. Daarnaast is de samenwerking binnen de NAVO op een aantal gebieden geïntensiveerd, zoals energievoorzieningszekerheid, terrorisme, georganiseerde misdaad en *cyber-attacks*.

De MIVD participeert in verschillende NAVO-werkgroepen en -overlegfora op het gebied van inlichtingen en veiligheid. In deze werkgroepen en overlegfora vindt

afstemming plaats ten aanzien van ontwikkelingen binnen de I&V-deelgebieden, maar ook op het gebied van samenwerking, technologische ontwikkelingen, doctrine en standaardisatie.

Europese Unie

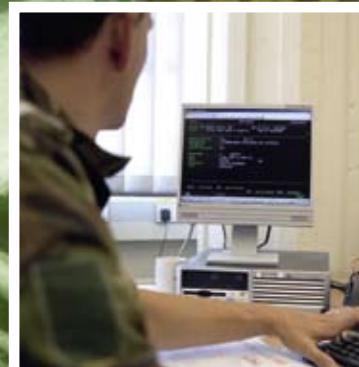
Ten behoeve van de inlichtingenondersteuning van EU-missies vindt uitwisseling van inlichtingen plaats met de *Intelligence Division* van de Militaire Staf van

de EU (EUMS). Zo nodig levert de MIVD medewerkers voor de operationele hoofdkwartieren van de EU. Daarnaast werkt de dienst samen met het *EU Situation Centre* (EU SITCEN), het *European Satellite Centre* (EUSC) en het *European Defence Agency* (EDA). Wegens de toename van het aantal EU-missies, zowel militair als civiel, neemt de vraag van EUMS naar inlichtingen- en veiligheidsproducten van de MIVD (en collega-diensten) toe. In 2008 is binnen

de EU een vergaande samenwerking tussen civiele inlichtingen (EU SITCEN) en militaire inlichtingen (EUMS/*Intelligence Division*) doorgevoerd, onder de noemer *Single Intelligence Analysis Capacity*. Op beleidsmatig niveau vindt binnen de EU samenwerking plaats in het *Intelligence Directors Conclave*, waar overleg wordt gevoerd over de verbetering van de samenwerking en de inlichtingenondersteuning van EU-missies. In 2008 zijn in dat verband

initiatieven ontplooid ter verbetering van de inlichtingensamenwerking, de inlichtingenondersteuning aan de *Operational Headquarters* en ten aanzien van de invoering van BICES als EUMS *Intelligence Support System*. Daarnaast heeft inlichtingenondersteuning plaatsgevonden ten behoeve van de EUFOR/Tchad/RCA- en ATALANTA-missies.

De MIVD participeert in het *Project Team Intelligence* van het EDA. Dit team is onderdeel van het *Capability Directorate* van het EDA, bedoeld om de Europese defensiecapaciteiten te verbeteren ten behoeve van operaties in het kader van het Europees Veiligheids- en Defensiebeleid. In het projectteam wordt de voortgang gevolgd van de verschillende projecten die worden uitgevoerd door het EDA.

Bedrijfsvoering

De stafafdelingen Control en Ondersteuning binnen de MIVD zien er op toe dat de middelen waarover de dienst beschikt, doeltreffend en doelmatig worden ingezet. Planning en control, juridische zaken, personeel en organisatie, (documentaire) informatievoorziening, integrale veiligheid, interne ondersteuning en ondersteuning van uitzendingen zijn de onderwerpen waar deze stafafdelingen zich mee bezighouden.

Reorganisatie

Het afgelopen jaar is de reorganisatie MIVD afgerond. In de komende jaren zal, als gevolg

van het traject versterking inlichtingenketen, een formatie-uitbreiding plaatsvinden van 69 functies tot 2013. Deze uitbreiding zal als volgt plaatsvinden:

- 2010+ 20 vte'n
- 2011+ 20 vte'n
- 2012+ 20 vte'n
- 2013+ 9 vte'n

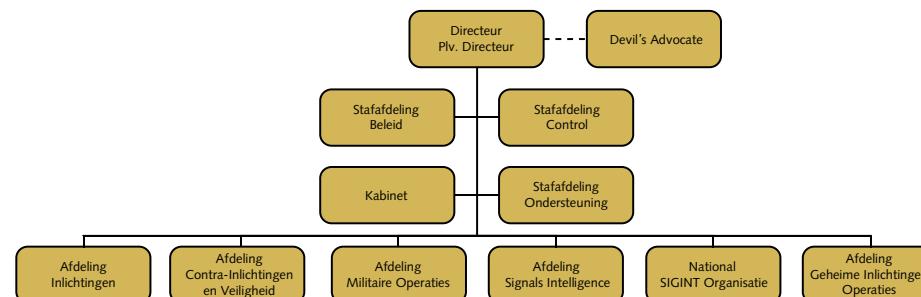
Op 1 september 2008 is de Afdeling Personeel & Organisatie (APO) samengevoegd met de afdeling P&O-advies van het Kerndepartement. De nieuwe afdeling, P&O-advies BS, bestaat uit een hoofd P&O-

advies, 13 P&O-adviseurs en een eenheid P&O-ondersteuning die op 1 januari 2009 nog uit zeven vte'en bestaat. Op 1 maart 2009 zullen ook de administratieve P&O-processen van de MIVD worden overgebracht naar het Dienstencentrum Human Resources (DC HR) in Enschede.

ICT-beheer

De voormalige afdeling Informatiemanagement is in 2008 omgevormd tot een werkorganisatie Bureau ICT om zo twee interne beheerorganisaties te integreren. Dit is noodzakelijk wegens de invoering van de nieuwe, integrale ICT-infrastructuur ATLAS. In 2008

is de infrastructuur gefaseerd ingevoerd en in productie genomen. ATLAS beperkt zich niet alleen tot de MIVD, maar ook klanten hebben door middel van een klantdomein (beperkte) toegang tot ATLAS. In 2008 is de behoefte om breedbandig te kunnen communiceren toegenomen. Diverse verbindingen zijn opgewaardeerd en nieuwe satellietverbindingen zijn in gebruik genomen.

Integrale veiligheid

In het kader van de integrale veiligheid werd in 2008 een aantal personele, materiële en organisatorische maatregelen getroffen om

de veiligheid binnen de MIVD te verbeteren. De maatregelen hadden voor een groot deel betrekking op de beveiliging van de nieuwe werkomgeving van het gezamenlijke proliferatieteam van MIVD en AIVD, de Unit CP. Verder is aandacht besteed aan de uitwerking en de verbetering van de veiligheid van de nieuwe ICT-omgeving en de aansluiting van externe klanten op het systeem. Ook in internationaal verband werden partners aangesloten op het gerubriceerde MIVD-netwerk.

Documentaire informatievoorziening

In 2008 zijn – naast de veiligheidsonderzoeken – ongeveer 32.000 documenten door de

MIVD in behandeling genomen of opgesteld. Een veelvoud ervan is ontvangen of verzonden; hetzij op papier, hetzij digitaal. De reglementen voor omgang met en behandeling van documenten zijn aangescherpt.

Digitalisering

Het digitaliseren van de veiligheidsonderzoekdossiers is onderdeel geworden van de reguliere werkzaamheden van het bureau. De digitale *workflow* die de uitvoering van de veiligheidsonderzoeken gaat ondersteunen, is in 2008 voorbereid en zal in 2009 worden ingevoerd.

Archieven

Het beschrijven van de archieven door de Centrale Archief Selectiedienst is in 2008 voortgezet en wordt naar verwachting in 2009 afgerond. Op initiatief van de directeur Nationaal Archief is in het najaar van 2008 informeel overleg gevoerd met de beide inlichtingen en- veiligheidsdiensten over het Basis Selectie Document dat de grondslag vormt voor de selectie van te vernietigen archiefbescheiden. Het Nationaal Archief bereidt een voorstel voor het vaststellingstraject voor.

Uitzendingen

Er zijn in 2008 70 militairen en 15 burgers van de MIVD uitgezonden, daarnaast legden 46 militairen en 20 burgers werkbezoeken af. De reguliere functies van de uitgezonden medewerkers bleven, gedurende de voorbereiding, de uitzending zelf en het aansluitend (compensatie)verlof, onbezett.

Bezetting

Per eind december 2008 was de organieke vulling van de MIVD 80 procent, daarnaast was sprake van zes procent inhuren en zes

procent van de bezetting werd ingehuurd op projectbasis. De trend van een toename in de vulling van militaire functies door burgerpersoneel zette zich in 2008 voort. De personele problematiek bij de Operationele Commando's ligt hieraan mede ten grondslag.

Peoplesoft

Vrijwel alle *selfservice*-aspecten zijn ingevoerd. Ook zijn de elektronische personeelsdossiers van de MIVD immiddels geaccrediteerd; zij zullen op korte termijn in gebruik worden genomen.

Medezeggenschap

Medezeggenschap is ook bij de MIVD een groot goed. Het welzijn van het personeel, de arbeidsomstandigheden en de huisvesting zijn van invloed op het goed functioneren van de organisatie.

In het afgelopen jaar is nieuwe regelgeving bij Defensie van kracht gegaan, het zoge-

heten Besluit Medezeggenschap Defensie. Dit besluit beoogt een verdere professionalisering van de medezeggenschap bij Defensie.

De bezetting van de medezeggenschapscommissie (MC) liep terug van 13 naar 9 leden wegens overplaatsingen en uitzendingen. Eind 2008 werd daarom besloten deelverkiezingen te organiseren om de vacatures te vullen. In maart 2009 zijn de resultaten bekend gemaakt.

De MC van de MIVD heeft zich in 2008 onder meer over de volgende onderwerpen gebogen:

- Uitzendcapaciteit. Het relatief grote aantal (militaire) vacatures legt een zware druk op de uitzendcapaciteit. Dat wordt mede veroorzaakt doordat ook de operationele eenheden met personele tekorten kampen. Om het tekort aan militairen deels op te vangen, werd een aantal functies open-

gesteld voor burgerpersoneel. Burgerpersoneel kan echter slechts onder voorwaarden worden uitgezonden. Dit biedt derhalve onvoldoende verlichting voor de uitzenddruk.

- Huisvesting. De – groeiende – MIVD was in 2008 aanvankelijk krap behuisd. In sommige gevallen waren te veel medewerkers tijdelijk in één kantoorruimte geplaatst. Eind 2008 werd meer kantoorruimte gecreëerd door een deel van een aangrenzend kantoorpand in gebruik te nemen.
- Arbeidsomstandigheden. De leden van de vaste werkgroep Arbeidsomstandigheden van de MC waren nauw betrokken bij het opstellen van het rapport 'Risico Inventarisatie & Evaluatie (RI&E)' door de externe ARBO-dienst. Bij het verschijnen van dat rapport werd vastgesteld dat er enkele hiaten bestonden in het onderzoek en de aanbevelingen. In goed overleg is besloten het RI&E onderzoek in 2009 opnieuw uit te voeren.
- De gehele ICT-infrastructuur is in 2008 bij de MIVD vernieuwd. Ook de daarbij behorende reorganisatie ICT-organisatie was onderwerp van herziening. Eind 2008 bestond nog geen volledig inzicht in de consequenties voor het zittend personeel. In 2009 zal hierover duidelijkheid komen.

Control

De stafafdeling Control is verantwoordelijk voor het planning en control-proces van de MIVD. In 2008 heeft de stafafdeling Control het Jaarplan MIVD 2009, waarin de aandachtsgebieden van de MIVD worden beschreven, opgesteld. Bovendien heeft de

stafafdeling Control het Activiteitenplan annex de Begroting 2009-2014 opgesteld, met daarin de te bereiken interne doelstellingen en de benodigde activiteiten en middelen. Het Activiteitenplan is één van de belangrijke instrumenten waarmee de stafafdelingen Beleid en Control gezamenlijk invulling geven aan de Beleid-, Plan- en

Begrotingscyclus van Defensie. Tot slot ziet de stafafdeling Control er op toe dat de middelen waarover de dienst beschikt, doeltreffend, doelmatig en rechtmatig worden ingezet.

Onderstaande tabel geeft de realisatie van de begroting van de MIVD in 2008 weer.

Realisatie 2008	Bedragen	Percentage
Personele uitgaven	€ 51.800.000	62.4 %
Materiële uitgaven	€ 12.900.000	15.6 %
Investeringen	€ 13.300.000	16.0 %
Geheime uitgaven	€ 5.000.000	6.0 %
(waarvan € 2.9 wordt verrekend met HGIS-gelden)		
Totaal	€ 83.000.000	

X

Sturing en verantwoording

Verantwoordelijkheid

Het functioneren van de MIVD valt onder de politieke verantwoordelijkheid van de minister van Defensie. De minister stelt de aandachtspunten van de MIVD vast en legt over het werk van de dienst verantwoording af aan het parlement. De minister legt het Jaarplan MIVD ter vaststelling voor aan de Raad voor de Nationale Veiligheid. De directeur van de MIVD legt, mede door middel van het Jaarplan MIVD, verantwoording af aan de minister van Defensie over de wijze waarop de MIVD zijn taken uitvoert.

De minister-president heeft een coördinerende taak ten aanzien van de bestrijding van terrorisme en op het gebied van inlichtingen en veiligheid. Deze onderwerpen raken aan de taakstelling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, de AIVD en de MIVD. Jaarlijks worden door de minister-president onderwerpen van onderzoek aangewezen die worden uitgevoerd door de diensten. De opdracht tot het uitvoeren van onderzoek wordt omschreven in een openbaar Aanwijzingsbesluit. Het besluit wordt gepubliceerd in de Staatscourant. De gedetailleerde

invulling van de taakopdracht is opgenomen in een geheime bijlage bij het besluit.

De MIVD legt verantwoording af aan de minister van Defensie over de inhoud en de voortgang van de door de minister-president aangewezen onderzoeken in het kader van de buitenlandstaak. De minister van Defensie rapporteert periodiek aan de minister-president over de wijze waarop de MIVD de onderzoeken uitvoert en over de vorderingen van deze onderzoeken. Ook worden periodiek gezamenlijke rapportages van MIVD en AIVD aangeboden aan de minister-president.

Raad voor de Nationale Veiligheid

De Raad voor de Nationale Veiligheid (RNV) is een onderraad van de ministerraad. De RNV bespreekt onder leiding van de minister-president vraagstukken met betrekking tot de nationale veiligheid. Aan de RNV nemen naast de minister-president de vice-premiers en de ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Buitenlandse Zaken, Justitie en Defensie deel.

De RNV is vanwege het vertrouwelijke karakter van de onderwerpen voor wat betreft samenstelling, vervanging van leden en verslaglegging afwijkend van de andere onderraden van de Ministerraad. De onderwerpen die besproken zullen worden in de RNV, worden voorbereid in het Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland en het Gezamenlijk Comité Terrorismebestrijding.

Agendapunten in 2008 waren onder andere de jaarplannen van de MIVD en AIVD, de aanwijzing van onderwerpen in het kader van de Inlichtingentaak Buitenland van de diensten, alsmede de rapportages naar aanleiding van deze taak. Inzake terrorismedreiging wordt iedere drie maanden het

Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) met de bijbehorende beleidsimplicaties in de RNV besproken. De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb) is verantwoordelijk voor het opstellen van het DTN. De MIVD levert hieraan een bijdrage. De minister van Defensie en de directeur MIVD informeerden de RNV ook in 2008 over dreigingappreciaties ten aanzien van de inzetgebieden waar de Nederlandse krijgsmacht actief is. De veiligheidssituatie in Afghanistan kwam prominent aan de orde.

Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland

Het Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland (CVIN) is het voorportaal van de Raad voor de Nationale Veiligheid. Het CVIN bespreekt vraagstukken over nationale en internationale inlichtingen- en veiligheidsaspecten.

Belangrijke agendapunten in 2008 waren de jaarplannen van de MIVD en de AIVD, de aanwijzing van onderwerpen in het kader van de Inlichtingentaak Buitenland en de rapportages naar aanleiding van deze taak. Daarnaast werden inlichtingen- en veiligheidsvraagstukken besproken, alsmede aan terrorisme gerelateerde onderwerpen, proliferatie van massavernietigingswapens en de veiligheidssituatie in de inzetgebieden waar de Nederlandse krijgsmacht en civiele missies actief zijn. Ook in 2008 werd prominent aandacht besteed aan de veiligheidssituatie in Afghaanse provincie Uruzgan. Ook de proliferatie van met name massavernietigingswapens en hun overbrengingsmiddelen is een steeds terugkerend onderwerp in het comité. In 2008 werd verder gesproken over de gevolgen op inlichtingen- en veiligheidsgebied van de komende staatkundige hervorming van de Nederlandse Antillen.

Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten

De Tweede Kamer der Staten-Generaal voert parlementaire controle uit op onder meer de activiteiten van de MIVD. De Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CIVD) is het parlementair orgaan waaraan de diensten vertrouwelijke informatie verstrekken.

De CIVD bestaat uit de fractievoorzitters in de Tweede Kamer. De Socialistische Partij wil geen zitting nemen in de CIVD. Afsplitsingen van partijen maken geen deel uit van de CIVD. De CIVD brengt over haar werkzaamheden verslag uit aan de Tweede Kamer. Dit schriftelijk verslag is gedeeltelijk openbaar.

De CIVD vergadert regelmatig met de minister van Defensie, waarbij ook de directeur van de MIVD aanwezig is. Het gerubriceerde jaarverslag van de MIVD is een vast onderwerp van overleg, net als de veiligheidssituatie met betrekking tot crisisbeheersingsoperaties waaraan de Nederlandse krijgsmacht deelneemt. De operatie in Afghanistan was in dat verband een belangrijk gespreksonderwerp; de verspreiding van massavernietigingswapens kwam naar aanleiding van het gerubriceerde jaarverslag aan de orde.

De CIVD bracht op 3 oktober 2008 een werkbezoek aan de MIVD.

Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten

De Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) is een onafhankelijke commissie

die onder meer is belast met het toezicht op de rechtmatigheid van de uitvoering van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 en de Wet veiligheidsonderzoeken.

De commissie bestaat uit drie leden en wordt ondersteund door een ambtelijk secretaris en een staf van onderzoekers. In het kader van de toezichthoudende taak verricht de commissie onderzoeken en brengt hierover rapporten uit. De rapporten worden door de minister van Defensie, voorzien van zijn reactie, aan het parlement aangeboden. Het openbare gedeelte wordt aangeboden aan de beide Kamers der Staten-Generaal. Het vertrouwelijke gedeelte wordt voorgelegd aan de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van de Tweede Kamer. De commissie treedt tevens op als onafhankelijk adviseur bij de behandeling en beoordeling van klachten over het (vermeend) optreden van de MIVD.

De bevindingen van het onderzoek van de commissie naar de uitvoering van de samenwerking tussen de MIVD en Koninklijke Marechaussee, waarvan in het vorige verslagjaar melding is gemaakt, zijn begin 2008, voorzien van de reactie van de minister van Defensie, aan het parlement aangeboden.

In 2008 heeft de commissie met betrekking tot de MIVD één toezichtsrapport opgesteld. Dit rapport betrof de wijze waarop de MIVD de door de minister gedane toezeggingen naar aanleiding van eerdere aanbevelingen van de commissie is nagekomen.

De bevindingen van de commissie waren hoofdzakelijk positief van aard. Het merendeel van de door de commissie gedane aanbevelingen zijn door de minister van

Defensie overgenomen en worden – voor zover dat niet al is geschied – door de MIVD uitgevoerd. Enkele aanbevelingen die betrekking hebben op afstemming tussen de diensten bij de inzet van bijzondere bevoegdheden zijn niet overgenomen. De commissie kan echter begrip opbrengen voor het gehanteerde standpunt en kan zich vinden in de gekozen oplossingen met betrekking tot die aanbevelingen.

Overige steekproeven en onderzoeken in 2008 hadden betrekking op de toepassing

van de artikelen 25 en 27 van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 en op door de MIVD uitgebrachte ambtsberichten. De CTIVD heeft hierbij geen bijzonderheden geconstateerd.

In 2008 had de commissie nog in onderzoek de rechtmatigheid van de samenwerking van de MIVD met buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten en de rechtmatigheid van de inzet van Signals Intelligence (SIGINT).

In de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 is een notificatieverplichting opgenomen. Deze verplichting houdt in dat vijf jaar na beëindiging van bepaalde bijzondere bevoegdheden onderzocht wordt of daarvan verslag kan worden uitgebracht aan de persoon ten aanzien van wie de bevoegdheid is uitgeoefend. De CTIVD is van de notificatieonderzoeken die in 2008 zijn uitgevoerd op de hoogte gesteld en is tevens geïnformeerd over de gehanteerde beleidskaders.

In 2008 zijn er geen klachten ontvangen over de MIVD en zijn de commissie dan ook geen klachten ter advisering voorgelegd.

Verzoeken tot inzage en klachtbehandeling
De verzoeken om kennisneming die eind 2007 nog in behandeling waren zijn in 2008 alle afgehandeld. In 2008 heeft de MIVD negen verzoeken om kennisneming ontvangen, waarvan er eind van het jaar nog twee in behandeling waren. Van deze verzoeken hadden er zes betrekking op eventueel aanwezige gegevens over de aanvrager zelf, één verzoek betrof gegevens over een overleden familielid en twee verzoeken hadden betrekking op gegevens over een bestuurlijke aangelegenheid.

In 2008 is één bezwaarschrift ontvangen tegen een besluit tot weigering van een verzoek om kennisneming van gegevens. Dit bezwaar zal in 2009 worden afgehandeld. Er is in 2008 geen beroep of hoger beroep ingesteld door een verzoeker.

Het totale aantal ingediende verzoeken is ten opzichte van 2007 licht gedaald. Het aantal verzoeken dat betrekking heeft op de aanvrager zelf is licht gestegen, het aantal verzoeken dat betrekking heeft op een bestuurlijke aangelegenheid is aanmerkelijk gedaald.

De klacht die eind 2007 nog in behandeling was bij de Nationale Ombudsman is in 2008 afgehandeld. De Nationale Ombudsman heeft in zijn rapport de klacht gedeeltelijk gegrond geacht en doet tevens een aanbeveling te onderzoeken of het mogelijk is gesprekken in het kader van veiligheidsonderzoeken op te nemen. In zijn reactie op de Nationale Ombudsman heeft de minister van Defensie gesteld dat het opnemen van gesprekken niet wenselijk is aangezien gesprekken in het kader van een veiligheidsonderzoek plaatsvinden op basis van vrijwilligheid en zich kenmerken door openheid. De Nationale Ombudsman heeft aangegeven zich te kunnen verenigen met deze beweegredenen.

In 2008 is één nieuwe klacht ingediend over de MIVD bij de Nationale Ombudsman, over de termijn van afronden van een veiligheidsonderzoek dat naar klager was ingesteld. Naar aanleiding van de reactie van het ministerie van Defensie over de termijn van afronden van het veiligheidsonderzoek en de besluitvorming daaromtrent heeft de Nationale Ombudsman het onderzoek naar de klacht beëindigd.

Jaarverslag

De minister van Defensie stuurt elk jaar vóór 1 mei het openbare jaarverslag van de MIVD aan het parlement en de Commissie van Toezicht. In dit jaarverslag wordt verantwoording afgelegd over de activiteiten en werkzaamheden van het afgelopen jaar en waar mogelijk wordt een vooruitblik gegeven op de onderwerpen waarop de MIVD zich het komende jaar denkt te gaan richten.

Het gerubriceerde jaarverslag wordt aangeboden aan de minister-president, de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CIVD) van de Tweede Kamer en de Commissie van Toezicht. Het gerubriceerde verslag wordt besproken in het mondeling overleg tussen de CIVD en de minister van Defensie.

Dit jaarverslag is afgesloten op 1 maart 2009.

Afkortingen

ABDO	Algemene Beveiligingseisen voor defensieopdrachten	DTN	Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland	ISTAR	Intelligence, Surveillance Target Acquisition, Reconnaissance	OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
AIVD	Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst	EDA	European Defense Agency	IVD	Inlichtingen- en Veiligheidsbehoefte Defensie	OIVD	Onderzoeksgroep Inlichtingen en Veiligheid Defensie
AQIM	al-Qa'ida in de Islamitische Magreb	EUMS	Militaire Staf van de EU	JI	Jemaah Islamiya	OM	Openbaar Ministerie
BICES	Battlefield Information Collection and Exploitation Systems	EUSC	European Situation Centre	JuD	Jamaat-ud-Dawa	OSINT	Open Source Intelligence
BINUB	Bureau Intégré des Nations Unies au Burundi	EUSEC	EU Security Mission for Congo	KB	Koninklijk Besluit	P&O	Personnel & Organisatie
		EU SITCEN	EU Situation Centre	KLPD	Korps Landelijke politiediensten	RC Sout	Regional Command South
		EVO	Elektronische veiligheidsonderzoeken	LeT	Lashkar-e-Taiba	RNV	Raad voor de Nationale Veiligheid
CDS	Commandant der Strijdkrachten	FDLR	Forces Démocratiques de Libération de Rwanda	LRA	Lord's resistance Army	SIGINT	Signals Intelligence
CIVD	Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten	FNL	Forces National de Libération	MDC	Movement for Democratic Change	TFU	Task Force Uruzgan
		GIMF	Global Islamic Media Front	MIVD	Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst	UN	United nations
CLASSINT	Classified Intelligence	GEOINT	Geospatial Intelligence	NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie	UNAMID	United Nations African Mission in Darfur
CTIVD	Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten	HUMINT	Human Intelligence	NATO	Nationale Coordinator Terrorismebestrijding	UNIFIL	United Nations Interim Force in Lebanon
		I&V	Inlichtingen & Veiligheid	NCTb	Nationale Coördinator Terrorismebestrijding	Unit CP	Unit Contraproliferatie
		IAEA	Internationaal Atoomenergie Agentschap	NIC	National Intelligence Cell	UNMIS	United Nations Mission in the Sudan
CVIN	Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland	IED	Improvised Explosive Devices	NSO	Nationale SIGINT Organisatie	UNTSO	United Nations Truce Supervision Organization
DIVR	Defensie Inlichtingen- en Veiligheidsraad	IMINT	Imagery Intelligence	NTM-I	NATO Training Mission in Iraq	VGB	Verklaring van Geen Bezwaar
DRC	Democratische Republiek Congo	IND	Immigratie- en Naturalisatielidens			WFP	World Food Programme
		ISAF	International Security and Assistance Force				

COLOFON

UITGAVE

Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
Postbus 20701, 2500 ES Den Haag

VORMGEVING EN DRUK

DeltaHage bv, Den Haag

FOTOGRAFIE

Ministerie van Defensie, Audiovisuele Dienst Defensie